

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Povinnosti dětí staršího školního věku v rodinách

Bakalářská práce

Autor: Šárka Hloušková

Studijní program: B7505 Vychovatelství

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	Šárka Hloušková
Osobní číslo:	P11870
Studijní program:	B7505 Vychovatelství
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Název tématu:	Povinnosti dětí staršího školního věku v rodině
Zadávající katedra:	Katedra sociální pedagogiky

Zásady pro vypracování:

Období dětství je obdobím intenzivní socializace, jejímž základem je interakce s ostatními lidmi. Především v rodině se děti učí základním vzorcům chování. Děti mají v rodině svá práva i povinnosti a ty se mohou lišit vzhledem k různým aspektům ? pohlaví dítěte, jeho pozice v rodinné hierarchii, časové možnosti rodičů, atd. Cílem práce je zmapovat, jaké povinnosti v různých oblastech (školní povinnosti, povinnosti týkající se volného času, atd.) mají dnes v rodinách děti staršího školního věku a jaké způsoby kontroly dětí rodiče preferují. Metody: dotazník, kvantitativní výzkum

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
	Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:	13.2.2013
Termín odevzdání diplomové práce:	6.3.2015

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Šárka Hloušková

Studijní program: B7505 Vychovatelství

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Název práce: Povinnosti dětí staršího školního věku v rodinách

Cíl, metody, předpoklady, literatura:

Cíl:

Zmapovat jaké povinnosti mají děti staršího školního věku v rodinách, vzhledem k věku a pohlaví a také způsob následné kontroly dětí rodiči. Dále pak, jaké mají děti povinnosti s ohledem na přípravu do školy, v oblasti zacházení s financemi a v oblasti trávení volného času.

Cílová skupina:

Děti staršího školního věku na Náchodsku

Metody:

Dotazník vlastní konstrukce, kvantitativní výzkum

Hypotézy:

Po příchodu ze školy je více než 75% dětí doma bez rodičů.

Více než 75% starších dětí mezi sourozenci vykonává více povinností než mladší sourozenci.

Více než 50% dětí pomáhá doma minimálně 1x týdně.

Více než 50% dětí pomáhá doma samo bez požádání.

Více než 50% dětí nevěnuje příliš času učení.

Více než 50% dětí si vybírají zájmové aktivity sami.

Na více než 50% dětí dohlížejí rodiče, jak tráví svůj volný čas.

Více než 50% dětí je doma spíše trestáno než chváleno.

Méně než 50% dětí nakládá s penězi dle vlastního uvážení.

Literatura:

DELAROCHE, PATRICK. *Rodiče nebojte se říkat ne*

MOŽNÝ, IVO. *Sociologie rodiny*

Rodina a společnost

PREKOPOVÁ, JIŘINA. *Malý tyran*

MATĚJČEK, ZDENĚK. *Děti a rodina*

HANZOVÁ, MARIE, KODÝM, MILOSLAV, KREMLIČKOVÁ, MARTA. *Práva a povinnosti našich dětí*

SEVERE, SAL. *Co dělat, aby se naše děti správně chovaly*

LANGMEIER, JOSEF. *Vývojová psychologie*

HAVLÍK, RADOMÍR. *Sociologie výchovy*

MATOUŠEK, OLDŘICH. *Rodina jako instituce*

ERICSON, ERIK. *Dětství a společnost*

DUNOVSKÝ, JIŘÍ. *Sociální pediatrie*

Zákon o rodině

Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Úmluva o právech dítěte

Další literatura dle doporučení v průběhu konzultací.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Václav Škop, Csc.

Datum zadání BP: 13. 2. 2013

Datum odevzdání BP: 13. 3. 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 13. 3. 2015

podpis

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za svůj čas, odborné vedení a cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla.

Anotace

Šárka Hloušková. Povinnosti dětí staršího školního věku v rodinách. (bakalářská práce). Hradec Králové: Pedagogická fakulta UHK, 2013. 55s.

Tématem této bakalářské práce jsou povinnosti dětí staršího školního věku v rodinách. Cílem výzkumu bude zjistit, jaké povinnosti mají děti staršího školního věku v rodinách, vzhledem k věku a pohlaví a také následný způsob kontroly dětí rodiči. Dále pak, jaké mají děti povinnosti s ohledem na přípravu do školy, v oblasti zacházení s financemi a v oblasti trávení volného času. Teoretická část pojednává o specifických právech dětí, popisuje lidské potřeby pro zdravý vývoj dětí a vlivy současné společnosti na dítě, dále se zabývá tématy: domácí práce, učení, odměny a tresty, volný čas, hospodaření s penězi. Empirická část bude tvořena výzkumem mapujícím povinnosti dětí v rodinách, jejich přípravu do školy, zacházení s financemi, trávení volného času a způsoby kontroly dětí rodiči. Výzkum bude proveden formou dotazníku, který obsahuje 31 otázek. Otázky se dotýkají povinností dětí v domácnostech, učení, volného času, trestů a odměn, hospodaření s penězi, ale také přístupu rodičů, ke konkrétnímu řešení běžných, ale zároveň zásadních situací, které souvisí s výchovou dětí.

Klíčová slova: dítě, rodiče, socializace, povinnost, výchova

Annotation

Šárka Hloušková. Duties of school children in families. (thesis). Hradec Kralove: Faculty UHK, 2013. 55s.

The topics of this thesis are the duties of school children in families. The aim of the research will be to determine the obligations of older school children in families with respect to age and gender and how to control children's parents. Furthermore, what their responsibilities with regard to preparation for school, in handling finances and in leisure. The theoretical part deals with the specific rights of children, describes human needs for healthy development of children and the influences of contemporary society on the child, and discusses topics: homework, learning, rewards and punishments, leisure, money management. The empirical part of the research will consist of mapping the duties of children in families, preparing them for school, handling finances, leisure activities and ways to control children's parents. Research will be conducted through a questionnaire which contains 31 questions. Issues affecting the duties of children in homes, learning, leisure, punishments and rewards, money management, but also access parents to specific solutions to common, but essential situations related to raising children.

Keywords: child, parent, socialization, duty, education

Obsah:

1. Úvod	9
2. Vymezení problému	12
3. Proměna postavení dítěte v rodině v historii	13
4. Práva dítěte	15
5. Rodina	17
6. Specifika vývojové etapy dětí staršího školního věku.....	20
6.1 Vývoj dětí staršího školního věku	20
6.2 Význam rodiny a vrstevnických skupin ve starším školním věku	21
7. Děti a domácí práce.....	24
8. Učení jako povinnost současných dětí	28
9. Odměny a tresty	29
10. Trávení volného času vzhledem k povinnostem.....	32
11. Empirické šetření	35
11.1 Cíl výzkumu	35
11.2 Výzkumné otázky	35
11.3 Výzkumná metoda	36
11.4 Vymezení hypotéz	37
11.5 Popis výzkumného souboru	38
11.6 Zpracování získaných dat	38
11.7 Shrnutí výsledků	45
12. Závěr.....	47
13. Seznam prostudované a použité literatury a zdrojů	49
14. Příloha: dotazník	51

1. ÚVOD

Děti jsou nadějí a budoucností lidské společnosti. Současná společnost si žádá samostatné a zodpovědné jedince. K tomu, aby se z dítěte stala osobnost, a připravilo se na vlastní život ve společnosti, potřebuje vyrůstat v rodinném prostředí, kde je láska a porozumění. Rodina je první socializační skupina v životě dítěte a je garantem, že se dítě naučí žít ve společnosti vlastním životem. Většina rodičů se snaží dát dětem to nejlepší, vychovávat je co nejlépe. Výchovná praxe jednotlivých rodin se však liší. Každé dítě potřebuje k rozvoji své osobnosti bezpečí a lásku, kdy je přijímáno takové, jaké je a rád, díky kterému pochopí, že patří do světa, který má spoluvytvářet. V rodině se děti učí zodpovědnosti, spolupráci, vcítění a poznávají své možnosti a meze.

Postavení dětí se během historie velmi měnilo. Dítě bylo majetkem rodičů, muselo pracovat a jejich lásku téměř neznalo. Často bylo chápáno jako malý dospělý. Dnes je tomu podobně, dětství se posouvá blíže dospělosti, ale s tím rozdílem, že je dítěti věnováno více pozornosti, péče a lásky. Rodiče se snaží děti zabezpečit materiálně i finančně, ale mají na ně vzhledem k zaměstnanosti málo času. Děti mají větší volnost, mnění se jejich role v rodině, stávají se partnery při dělbě povinností.

V dnešní společnosti je postavení dítěte právně definováno. Okamžikem narození se z dítěte stává občan s právy a povinnostmi. Úkolem společnosti je pomoci dětem jejich práva a povinnosti poznat. Práva dětí chrání Úmluva OSN o právech dítěte a zákon o rodině, kde se dětem přiznávají široká práva, ale také povinnosti – především ctít a respektovat rodiče a pomoci jim dle svých schopností. Dítě má v rodině svá práva, ale také se musí naučit povinnostem a to se naučí v procesu socializace v rodině, ve škole a v dalších institucích.

Ve své bakalářské práci vycházím z předpokladu, že ne ve všech rodinách jsou schopni a ochotni vymezit práva a povinnosti svého dítěte. Nicméně mají jisté povědomí o tom, co se týká práv a povinností dítěte vůči rodině a jemu samému. Postupující demokratizace výchovy přináší velké změny v rovině vztahů dítěte v rodině a ve společnosti. Dítě se stává do značné míry partnerem rodičů. V hierarchii hodnot rodiny se dostává dítě velmi vysoko.

Téma dětských povinností jsem si vybrala, protože mne tato problematika oslovila. V dnešní společnosti se vytrácí radost z práce, která má původ v dětství. Pro

děti je důležitá výchova k práci, díky domácím pracím se děti učí dovednostem, které budou potřebovat ve svém budoucím životě. Díky svobodě, kterou jim při práci ponecháme, se naučí zodpovědnosti. Sama jsem matkou a mezi dětmi se pohybuji také v zaměstnání, o to více mi je téma blízké. Téma dětských povinností není příliš zpracováno. Podařilo se mi vyhledat podobný výzkum na Masarykově univerzitě v Brně, ale jedná se o výzkum v rodinách věřících – Práva a povinnosti dětí v rodinách, Marta Dedková, 2004. Mnohem častěji se diskutují práva dětí než jejich povinnosti, což dokazují výzkumy v Národním registru výzkumů o dětech a mládeži.

Ve svém výzkumu jsem se pokusila zaměřit na problematiku povinností dětí staršího školního věku v rodinách, jaké povinnosti děti plní ve své rodině a zda vůbec nějaké mají. Jedná se o kvantitativní výzkum. Cílem práce je zmapovat, jaké povinnosti mají děti staršího školního věku v rodinách, vzhledem k věku a pohlaví a také způsob následné kontroly dětí rodiči. Dále pak, jaké mají děti povinnosti s ohledem na přípravu do školy, v oblasti zacházení s financemi a v oblasti trávení volného času. Období staršího školního věku je z hlediska sociálního rozhodující. V tomto období dochází k proměně osobnosti dítěte, mění se myšlení a začíná se osamostatňovat. Do svého výzkumu jsem zařadila děti z různých rodin, se kterými se setkávám v rámci svého zaměstnání v dětské ambulanci. Věkový rozptyl dětí je 11 až 15 let. Zastoupena jsou obě pohlaví z různých společenských vrstev. Hlavní výzkumnou metodou je dotazník.

Způsoby soužití v rodině jsem rozdělila do několika okruhů. Prvním okruhem jsou povinnosti dětí, jejich pomoc rodičům a práce v domácnosti. Myslím si, že dítě se má podílet na chodu domácnosti a vštípit si tak smysl pro pořádek, navíc získá i dobrý pocit z toho, že pomáhá, pocítí zodpovědnost za své jednání. To vše pomáhá dítěti utvářet jeho osobnost a postoje v budoucím životě. Do tohoto okruhu jsem připojila i povinnost hospodaření s penězi, protože děti se v rodině učí s penězi hospodařit, učí se znát jejich hodnotu, za níž je práce celé společnosti. Myslím si, že hodnotu peněz poznají nejlépe prací a v dospělosti se pak snadněji osamostatní.

Druhým okruhem je učení a příprava do školy. Myslím si, že společnost klade velký důraz na vzdělávání a povinnosti dětí spojené se školou a učením. Mezi dětmi však nepozoruji velký zájem o školu. Dalším okruhem jsou odměny a tresty, které k výchově patří. V další části se zabývám volným časem dětí vzhledem k povinnostem, jak ho využívají, a jak jsou kontrolovány rodiči.

Poznatky z výzkumu mi poslouží k prohloubení poznání názorů k povinnostem alespoň části dětí, což využiji v mé další práci v oboru a také pro mne budou přínosem vzhledem k výchově vlastních dětí.

2. VYMEZENÍ PROBLÉMU

Děti v rodině zaujímají určité postavení, mají svá práva, ale také mají své povinnosti, které musí v rodině vykonávat. Tato práva a povinnosti mají různou podobu, liší se v historických obdobích a v jednotlivých rodinách. Velmi závisí na tom, jaké postavení dítě v rodině má, kde se nachází v rodinné hierarchii. Lze předpokládat, že se budou lišit práva a povinnosti dle věku a pohlaví dítěte a také dle pořadí narození mezi sourozenci. Další vliv na práva a povinnosti dětí mají časové možnosti rodičů. Hlavní změna spočívá v dohledu. Dítě, které dříve bývalo pod stálým dohledem rodičů, se nyní po skončení školní výuky často ocitá samo bez dozoru rodičů. Děti jsou tak nuceny převzít za sebe zodpovědnost samy se o sebe postarat. Se zaměstnaností rodičů vzrůstá i množství prací, které doma děti vykonávají.

Děti si v době nepřítomnosti rodičů samy určují pořadí práce a volí trávení volného času. Rodiče vždy nemají možnost dohlížet na své děti, které se tím stávají samostatnější. Dítě se stává nezávislejší díky nepřítomnosti rodičů a množství domácích povinností, které vykonává samo. Domácí práce vykonávané dítětem pod dohledem rodičů nemusejí vždy vést k samostatnosti dítěte, protože dítě pak není plně zodpovědné za svou činnost.

Významným problémem dětství je osvojování mužských a ženských rolí. Výzkumy prokazují existenci odlišných výchovných praktik ve vztahu k chlapcům a dívkám [6, 54]. Rozdíl mezi mužem a ženou je podmíněn kulturně, sociálně, historicky. Tradice velí muži, aby vydělával peníze a ženě, aby se starala o rodinu, o domácnost.

Výchova dítěte musí směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových a fyzických schopností, k posilování úcty k lidským právům, úcty k rodičům, úcty k národním a kulturním hodnotám, úcty k přírodnímu prostředí. Výchova dítěte musí směřovat k přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti. [5, 65, 66] K tomu patří také výchova k plnění povinností a přebírání zodpovědnosti.

3. PROMĚNA POSTAVENÍ DÍTĚTE V RODINĚ V HISTORII

Tři generace zpětně bývalo samozřejmostí, že se děti účastnily pracovního procesu, i když někdy nezdravě. Děti pobývaly na venkově, kde měly možnost sledovat své rodiče při práci na poli, v hospodářství, v dílně, v obchodě atd. Vyrůstaly ve světě práce a všechny činnosti dospělých pro ně měly pochopitelný smysl. Dnes se rodiny za prací rozcházejí ráno a scházejí se až po ní, a to k odpočinku, k zábavě, k zájmům. [13, 206]

Rodina byla pro většinu dětí jedinou institucí, kde probíhala socializace a příprava na život. S nástupem povinné školní docházky se role rodiny v socializaci dítěte neustále zmenšovala. Podle Parsonse převzaly dřívější funkce rodiny instituce jako je škola a organizace pro volný čas. Podle Arièse naopak rozšíření školní docházky vedlo k novému vztahu k dítěti a k novému pojetí rodiny. Škola je oporou současné rodiny a ovlivňuje člověka od narození až do dospělosti [2, 20]. V posledních desetiletích došlo k tomu, co Lasch nazýval vyvlastněním rodičovské autority. Nejen vzdělání, ale postupně i výchova se přenesla z rodiny do školy a do rukou specializovaných odborníků. [15, 153]

De Singly [2, 12] uvádí, že výchova dětí bývala tvrdá, bez projevů emocí. Děti chovaly velký respekt k otcovské autoritě. Otec rozhodoval o všem a přísně v rodině vládl. Běžné byly tělesné tresty, které vykonával otec. V 19. století byla zavedena právní nařízení omezující zákon o otcovském trestání. Otec již nebyl nespornou hlavou rodiny. Stát zasahoval do rodiny v zájmu dítěte.

V chudších rodinách se dítě mělo co nejdříve podílet na obživě rodiny. Bylo běžné, že již sedmileté děti pracovaly v továrnách i v zemědělství. V roce 1919 vyšel zákon zakazující výdělečnou práci dětí do 14 let, ale byl obcházen. [11, 296]

Děvčata byla dříve vychovávána jinak než chlapci. V rodinách byli chlapci více preferováni. Chlapec byl veden k převzetí otcovy role. Nejstarší bratr mezi sourozenci často zastával roli otce, měl výhradní postavení. Chlapci byli vychováváni k tomu, aby svůj domov opustili, poznali svět, měli zaměstnání a založili vlastní rodinu až tehdy, když dokážou uživit vlastní děti a ženu. Děvčata byla vychovávána k pasivitě a pracovitosti, byly na ně kladeny větší nároky než na chlapce. Věnovala se jim zejména matka. Dívky se měli učit práci v domácnosti, hospodařit, starat se o děti, své sourozence, dokud se neprovdala. Pak pečovala o své děti a domácnost a také o své rodiče.

Matějček [12, 100] popisuje tradiční rodinu 19. století, která je ohrožena urbanizací, průmyslovou revolucí a ztrátou náboženské víry. Během války byli muži mimo domov, matka vychovávala děti sama. Před 1. světovou válkou bylo běžné mít 7 i více dětí. Počet dětí v rodině závisel na příslušnosti k sociální třídě. Tato závislost je historicky podmíněná. V 19. století měly vyšší třídy dětí méně než chudé rodiny. Dnes obecně platí, že čím vyšší má žena vzdělání, tím méně má dětí. Více dětí v rodině lze pozorovat u marginálních sociálních skupin.

Ke konci 20. století je společnost spíše pro sloučení mateřství a zaměstnání. Rodiče mají často jedno dítě. Objevuje se i péče otce o dítě, pokud se matka věnuje kariéře. Péče o dítě je také častěji rozložena mezi oba rodiče. Rodiče se celý život soustředí na jedno své dítě, materiálně mu opatří to nejlepší. Vysokoškolsky vzdělané matky se příliš zabývají blahem dítěte, zdravým rozvojem ve všestranně bohatou a vyváženou lidskou bytost. Čím méně dětí se ve společnosti rodí, tím jsou vzácnější, a tím větších společenských oprávnění se jim dostává [13, 207]. Ariès říká, že se moderní rodina soustřeďuje na dítě, dítě je králem, je hodnoceno jako osobnost [2, 24].

Podle Lemppa víc než třetina všech dětí vyrůstá jako jedináčci, je středem zájmu dospělých a silně zainteresováno na své osobě. Jedináčkem je po nějakou dobu i dítě prvorozené a dítě narozené po delším věkovém odstupu od sourozenců [18, 39]. Prekopová uvádí, že malá rodina, která je finančně zajištěná a v ní vyrůstá opatrovaný jedináček, který nemusí pomáhat, je překážkou ve vývoji sociálního chování. Jedináčkům se přenechává panování. Z lásky a přemíry péče odstraníme dítěti z cesty všechny překážky. Svoboda bez bezpečí vede k návykům. Konzum a komfort přispívá k tomu, že dítě místo svého přizpůsobení okolnímu světu prožívá přizpůsobení okolí své osobě [18, 105]. Tím, že rodiče promítají do dítěte vlastní potřeby, opomíjejí jeho skutečné základní potřeby. Podporují v dítěti vůli, místo aby mu dali víc bezpečí. Ustupují mu, aby mu ukázali lásku, ačkoliv ono potřebuje hranice, v nichž by mohlo svoji vůli rozvíjet. [18, 90]

Severe [20, 21], uvádí, že dnešní dětství je náročnější, než tomu bylo před třiceti lety a stejné je to s rodičovstvím. Děti jsou nuceny rozhodovat se jako dospělí, ale zkušenosti a citové zázemí mají jako děti. Doléhají na ně problémy, kterými žijí dospělí. Zásadní změny, které ovlivňují výchovu dětí v naší kultuře, jsou: zaměstnání oba rodiče, únava rodičů, rozvodovost. De Singly [2, 14] uvádí, že současná rodina je institucí, jejíž členové mají větší individualitu než v tradičních rodinách.

4. PRÁVA DÍTĚTE

Jedno pákistánské přísloví říká, že děti jsou hosté, kteří se ptají na cestu. Znamená to, že dospělí mu jeho cestu ukázat nemohou, ale budou ho na jeho cestě doprovázet, aby mohlo jít bezpečně. [17, 145]

Každé dítě se narodí s právy. Především má dítě právo na to, být dítětem a být chráněno. Dětem je třeba pomoci poznat svá práva a prostředky k jejich ochraně. Dospělí musí dětem poskytovat ochranu, která jim umožní normálně a zdravě se rozvíjet v podmínkách svobody a důstojnosti. Dítě není méněcenné jen proto, že neumí něco tak, jako dospělý [17, 144]. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky, porozumění. Dítě musí být připraveno žít ve společnosti vlastním životem.

V rámci řešení ochrany lidských práv byla řešena i problematika práv dětí a mládeže. Postupně byly přijaty některé deklarace a úmluvy. Nejznámější z nich jsou: Ženevská deklarace práv dítěte (1924), Deklarace práv dítěte (1959), Úmluva o právech dítěte (1989), Světová deklarace za přežití, podporu a rozvoj dětí (1990). Lenderová uvádí, že 20. století je dobou, kdy se dítě stalo rovnocenným členem společnosti a jeho postavení je chráněno legislativou.

V roce 1989 schválilo valné shromáždění Úmluvu OSN o právech dítěte. V červenci roku 1992 byla ratifikována 120 státy. Stala se prvním mezinárodním dokumentem, který kodifikuje práva dítěte formou smlouvy. Pro státy, které ji ratifikovaly, je právně závazná. [5, 17]

Jak je uvedeno v článku 2 Úmluvy o právech dítěte, tyto státy se zavazují respektovat a zabezpečovat práva stanovená touto Úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů či zákonných zástupců.

Úmluva, která chrání širokou škálu lidských práv dětí – od práv občanských přes práva politická a ekonomická až k právům sociálním a kulturním, je sledována Výborem pro práva dítěte. Kontrola probíhá pravidelným předkládáním zpráv smluvních států Výboru a hodnocením těchto zpráv Výborem. Dítě je v Úmluvě chápáno jako plnohodnotný jedinec, jemuž náleží přirozená lidská práva, podobně, jako dospělému člověku. Dítětem je myšlena lidská bytost do dovršení věku 18 let,

pokud nebylo zletilosti dosaženo dříve. Dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc. Rodina musí mít nárok na potřebnou ochranu a pomoc, aby mohla plnit svoji společenskou roli. Dle Úmluvy má dítě právo na život a rozvoj, na jméno, na státní příslušnost, na rodiče, na ochranu a pomoc státu, na svobodné vyjádření názorů, na svobodné myšlení, náboženství, na ochranu před tělesným, duševním násilím, sexuálním zneužíváním, zanedbáváním, na přístup ke zdravotnickým službám, na životní úroveň nezbytnou pro tělesný, duševní, mravní a sociální vývoj, na vzdělání, na volný čas a odpočinek, na hru, na ochranu před vykořisťováním a vykonáváním nebezpečné práce ad. Dítě má co říci k procesům, které ovlivňují jeho život. V Úmluvě je tedy formulován požadavek participace dětí a mládeže v rodině, ve škole a ve společnosti vůbec.

Úmluva o právech dítěte u nás vstoupila v platnost 6. 2. 1991. Povinnosti hájit zájmy dítěte v České republice jsou uloženy mnoha subjektům. Každý má povinnost dítěti pomoci a jeho situaci řešit přímou pomocí nebo nepřímou, tj. oznámením situace příslušným institucím. Nejvíce kompetencí je svěřeno soudům a obecním úřadům. Zvláštní kompetence v ochraně práv dítěte má policie, zdravotnická zařízení a škola. Sociálně-právní ochranu dětí u nás řeší několik ministerstev. Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy pro péči o rodinu a děti, vykonává legislativní, metodickou a kontrolní činnost, provádí monitoring v oblasti práv dítěte a hodnocení Úmluvy o právech dítěte. V kompetenci Ministerstva spravedlnosti je rodinná legislativa. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spravuje agendu dětských domovů, diagnostických ústavů a výchovných ústavů. Ministerstvo zdravotnictví (MZ) spravuje domovy pro kojence a děti do 3 let věku, praktické lékařství pro děti a dorost a sociální pediatrii. Do kompetence MZ patří prevence násilí na dětech, předcházení rizikovému chování mládeže, užívání návykových látek u dětí a mládeže, prevence kriminality dětí a mládeže, zdravé a bezpečné životní prostředí, odstranění nejhorších forem dětské práce ad. Pod Ministerstvo vnitra spadají zaměstnanci obecních a krajských úřadů, kteří vykonávají sociálně právní ochranu dětí.

5. VÝZNAM RODINY PŘI VÝCHOVĚ DĚTÍ K POVINNOSTEM

Rodina je první sociální skupinou, které se člověk stává členem. Je přirozeným útvarem každé společnosti. Rodina je garantem, že se dítě naučí žít ve společnosti vlastním životem. Dítě má v rodině svá práva, ale také se musí naučit povinnostem. Existují rozdíly mezi rozdělením rolí mezi mužem a ženou. Mezi členy rodiny se utvářejí silné rodičovské vztahy naplněné láskou, pocity sounáležitosti, radosti. Členové rodiny žijí společně ve společném domově. Rodina vychází z manželského svazku muže a ženy, kteří plodí a vychovávají děti. Rodina plní řadu funkcí, výchovnou, socializační, kulturní, hodnotovou. Je tedy prostředníkem mezi jednotlivcem a širší společností.

Díky funkci kulturní a hodnotové se z generace na generaci přenášejí kulturní symboly a tradice, jazyk a ctnosti, jako je moudrost, pravdomluvnost, úcta k rodičům, druhým lidem i sobě, pracovitost, spravedlnost. V rodině se člověk učí porozumět kultuře své společnosti, chápat základní pravidla sociálního života a základní způsoby správného chování, učí se, co se smí a co se nesmí. To vše si osvojuje v procesu socializace.

Právní vztah mezi rodiči a dětmi vzniká v okamžiku narození dítěte. Úmluva o právech dítěte a zákon o rodině přiznávají dítěti široká práva, ale také určité povinnosti. Především je dítě povinno své rodiče ctít a respektovat. Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči je povinno jim podle svých schopností pomáhat. Rozhodujícím kritériem pro druh pomoci je tedy věk.

Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. Tradiční podoba rodiny v současné době přináší svým členům příznivější podmínky než dříve, zároveň však prochází významnými změnami, jako je individualizace a uvolňování vztahů mezi členy. [6, 56]

Dítě potřebuje cítit přímou a jasnou autoritu rodičů. Role rodičů jsou nezaměnitelné. Rozlišení rolí rodičů je nezbytné pro vyrovnanost dítěte. Otcové často přicházejí o svou roli muže, matky mají strach z moci, která je na nich. Úpadek představy o otci souvisí se snižujícím se náboženským cítěním a s materialismem konzumní společnosti. Tyto dva fenomény zvyšují moc matek. Můžeme mít pocit, že dnešní matky hrají všechny role. Dětem činí obtíže identifikovat chování, které si

mají osvojit díky příkladu rodiče stejného pohlaví. Dítě potřebuje shodu mezi rodiči. [1, 29]

Socializace je procesem, který propojuje každého jedince se společností. Jedinec se stává z „biologického tvora“ člověkem – kulturní a sociální bytostí, která jedná v rámci jisté tolerance podle uznávaných pravidel, směřuje své chování ke společensky přijatým hodnotám. Jedinec je utvářen působením náboženství, morálky, jazyka, práva, dělby práce atd. [6, 44]

Socializační vývoj člověka probíhá přirozeně a postupně v průběhu jeho života. Člověk celoživotně zraje biologicky, psychicky i sociálně. Sociálním zráním rozumíme přebírání rolí odpovídajících věku a pohlaví, účast na jejich vymezování, přejímání rolí budoucích (hrou, studiem, plánováním, ale i „zapomínáním“ rolí, které již nejsou v daném věku a situaci funkční). [6, 47]

Během dětství je jedinec ovlivňován různými sociálními skupinami, k nimž náleží. Především je to rodina, kde většina dětí poznává základní vzorce chování, učí se navazovat kontakt s okolím, komunikovat, jednat, spolupracovat. Jaká je rodina a jaké vztahy jsou v ní vytvořené, definuje budoucí chování dítěte. Rodina předává dítěti způsoby chování, které používají dále ve svém životě a při výchově svých dětí.

Ve všech kulturách se dětem, v období staršího školního věku (dle Eriksona se prolíná konec 4. stadia – stadium poznání světa a získávání kompetencí s 5. stadiem – stadium nalezení identity, převzetí role svého pohlaví), dostává určitého systematického vzdělávání. Děti se musí naučit od dospělých nebo od starších dětí. Dítě se připravuje na to, jak zacházet s pomůckami, nástroji, které používají dospělí – u přírodních národů. U gramotných národů probíhá co nejširší základní vzdělání a příprava na další profesi. Toto období je z hlediska sociálního rozhodující. V tomto období dochází k prvnímu setkání s dělbou práce. Pokud dítě přijme práci jako svoji jedinou povinnost, může se stát konformním a nemyslicím otrokem techniky. S příchodem puberty končí vlastní dětství, začíná mládí. Důležitý je počáteční vztah ke světu dovedností a nástrojů, protože rostoucí mládež se nyní zabývá hlavně tím, jak vypadá v očích jiných lidí ve srovnání s tím, jak se sama cítí, a otázkou, jak propojit role a dovednosti s profesí současnosti. [4, 237]

Jednou ze základních lidských potřeb je potřeba bezpečí a jistoty. Souvisí s postupnou socializací jedince, s jeho nepřetržitým začleňováním do společenského prostředí a společenského života. V procesu socializace jedinec vstupuje do různých sociálních rolí, přebírá řadu úkolů a povinností, uplatňuje svá práva. Potřeba bezpečí

a jistoty je i silným motivem hledání těchto jistot a bezpečí u jiných lidí, v sociálním prostředí. Mimořádně rozvinutá a vyspělá osobnost může spatřovat jistotu sama v sobě. Takový člověk má svou jistotu a je jistotou pro druhé. [4, 97, 98]

Hlavní význam pro rozvoj osobnosti má vytvoření dostatečné vazby a uspokojení základní potřeby bezpečí v rozhodujícím období života. Bez vazby se nemůže uskutečnit odpoutání. Jen tehdy, když dítě získalo základní důvěru, může později důvěřovat druhým lidem a rozvíjet sebedůvěru. Jestliže dostalo dostatečné množství lásky, může také později dávat lásku dál. Jestliže poznalo ze strany rodičů pevný postoj, bude moci rozvinout vlastní vnitřní pevný postoj a bude ho schopno nabídnout druhým. [18, 63]

Jedno ze základních výchovných pravidel je – počínat si důsledně. Důslednost přináší dítěti pocit jistoty. Ví, co smí, nesmí, co musí, co může. Naučí se znát hranice své svobody a jistotu, že se může na své blízké vždy spolehnout. Důslednost neznamená přísnost, a aby nás dítě vždy poslechlo na slovo bez uvažování. Slepá poslušnost zbavuje dítě samostatnosti. [13, 192]

Autorka souhlasí s Prekopovou, že děti potřebují jasná měřítka pro rozlišení mezi dobrem a zlem, cit pro skutečné hodnoty, svobodné tvůrčí myšlení, logiku srdce, aby nacházely lidsky přijatelná rozhodnutí, sílu vůle, připravenost snášet krize bez ztráty odvahy a naději, úctu před vyššími zákony, které patří k řádům stvoření, připravenost otevřeně vyjadřovat pocity, neutíkat před konflikty s ostatními, přijímat usmíření, schopnost milovat své bližní jako sám sebe. [17, 145]

6. SPECIFIKA VÝVOJOVÉ ETAPY DĚTÍ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Starší školní věk navazuje na období středního školního věku a trvá do ukončení základní školy, tzn. přibližně od 11 do 15 let. Toto období bývá označováno pubescence. V tomto období dochází ke komplexní proměně všech složek osobnosti dítěte. Nejnápadnější je tělesné dospívání spojené s pohlavním dozráváním, dochází ke změně způsobu myšlení, dítě se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče. Důležitý význam pro něho mají vrstevníci, s nimiž se ztotožňuje. [21, 148]

6.1 Vývoj dětí staršího školního věku

Období pubescence je důležitý biologický mezník. Tělesné zrání je stimulem pro další změny. Tělesná atraktivita má svou sociální hodnotu a stává se součástí sebehodnocení dítěte. Všechny změny vedou postupně ke ztrátě starých jistot a potřebě nové stabilizace za nových podmínek. Potřebu jistoty uspokojovala dosud závislost na rodině. S potřebou jistoty souvisí potřeba citové akceptace, respektive potřeba přijatelné pozice ve světě. Jedním z úkolů puberty je dosažení nové přijatelné pozice, a tím potvrzení určité jistoty. [21, 210]

V tomto období se mění také citové prožívání, děti bývají emočně labilnější. Citové reakce pubescentů se mnohdy jeví jako méně přiměřené situaci. Děti se stávají introvertnějšími. Mění se i jejich sebehodnocení, bývají zranitelnější a vztahovačtější. Emoční nevyrovnanost je primárně důsledkem hormonálních změn, sekundárně k ní přispívají změny v oblasti psychiky a v mezilidských vztazích.

Pubescenti začínají uvažovat na úrovni formálních logických operací, tzn., že dovedou uvažovat hypoteticky, o pouhých možnostech, které reálně neexistují. Jakmile si osvojí tento způsob myšlení, začnou jej považovat za všemocný. Hypotetické myšlení lze chápat i jako úvahu o budoucnosti, děti potřebují otevřenou budoucnost. Tato změna myšlení se projeví v celkovém přístupu ke světu i k sobě samému. Pubescent bývá hyperkritický. Jejich radikalismus lze chápat jako obranu před nejistotou. Denní snění umožňuje rozvinout fantazii a tvořivost. Pubescenti, kteří věnují pozornost jiným lidem než sobě, si rozvíjejí empatii a citlivost k názorům jiných lidí. Pubescent chápe a v zásadě akceptuje řád, který platí pro lidskou společnost. Jakmile pochopí a přijme pravidla, pak vyžaduje, aby se lidé

podle nich chovali. Stabilní a jednoznačný řád je zdrojem jistoty. Pubescent na svých názorech trvá a není ochoten přiznat, že by mohly mít neomezenou platnost. [21, 216-222]

Erikson chápe toto období jako fázi hledání a rozvoje identity. Dítě hledá nový smysl vlastního sebepojetí. Pubescent musí poznat své vlastnosti, kompetence. Sebepoznání komplikuje zvýšená kritičnost a emoční labilita. Dítě se potřebuje vymezit, což je nejjednodušší ve vztahu k někomu jinému. Důležitá je sebeúcta, která je komplexem sebedůvěry a respektu k sobě samému. Sebedůvěra závisí na přijetí a ocenění jinými lidmi, v tomto věku zejména vrstevníky. V procesu rozvoje individuální identity hraje velkou roli přechodné stadium tzv. skupinové identity. Vytváří se prostřednictvím ztotožnění s nějakou skupinou, která podporuje jeho sebevědomí. V této době nabývá na významu ideál, který si pubescent vytvoří. Významnou součástí identity se stane i profesní role, k níž dítě svou volbou směřuje. Zde se projeví i míra jeho identifikace s rodinou a jejími hodnotami. [21, 223-227]

Sociální role pubescenta prochází proměnou, která je dána tělesným dospíváním a tendencí k osamostatnění se od rodiny. Dítě odmítá podřízenou roli, nadřazenost autorit, jako jsou rodiče a učitelé. Pubescent neakceptuje názory a rozhodnutí autorit bezvýhradně, hledá jiné možnosti, diskutuje. Vrstevníci slouží jako model i ve vztahu k vlastní roli v rodině. Pubescent srovnává své možnosti v rodině s pozicí, jakou mají ostatní. Role dospívajícího ve vrstevnické skupině má velký význam pro jeho identitu. Pubescent potřebuje být skupinou pozitivně přijat, mít zde své místo. Komunikace je typická vzájemným neporozuměním, konflikty. Pubescent chce být akceptován jako rovnocenný partner. [21, 229-231]

6.2. Význam odpoutání se od rodiny ve starším školním věku

Jednou z vývojových potřeb pubescenta je odpoutání se od rodiny. Odpoutání nevede ke zrušení citové vazby k rodičům, ale k její proměně. Dítě už nechce být jako rodiče, snaží se od nich nějak odlišit. Potřebu odlišení posiluje pocit, že rodiče nejsou tak moudří a všemocní, jakými se zdáli být. Dítě v tomto období odmítá rodičovskou autoritu, je k rodičům kritické, zpochybňuje jejich hodnoty a normy. Vrstevníci jsou pro dítě v této době významnější než rodiče. V rodině zůstává pubescentovi stále role dítěte, její status, práva a povinnosti se sice mění, ale pro pubescenta nepřijatelným způsobem. Přes svoji kritičnost si děti u dospělých váží

upřímnosti, statečnosti, spolehlivosti a jednoznačnosti chování, které je zdrojem jistoty a bezpečí. Rodiče ztrácejí výsadní postavení. Proměna rodinných vztahů v dospívání neprobíhá u všech jedinců a za všech okolností stejně.

Pro vztah dítěte k matce v období dospívání je typické odmítání nadměrného hlídání a dávání rad. U dívek je vztah ohrožen vzájemnou rivalitou. Dcera potřebuje od matky podporu v rozvoji ženské role, přijatelný vzor. Dospívající syn se potřebuje osamostatnit, dává přednost vrstevníkům. Otec pro něho neztrácí význam, je jistotou, že se na něho syn může kdykoliv spolehnout. Syn od otce potřebuje podporu v rozvoji mužské role. Ve vztahu k dcerám funguje otec jako model mužské role. [21, 238-243]

Podle Prekopové má mladistvý právo zpochybnit rodičovský vzor, vzepřít se mu a vytvořit si vlastní představu o sobě a o světě. Moudří rodiče v tento čas otevírají dveře jiným vzorům mimo rodinu [17, 156]. Autorka s tímto výrokem souhlasí.

Vrstevnická skupina slouží dítěti jako opora. Stává se zástupnou rodinou. Skupinová identita představuje přechodnou fázi v rozvoji individuální identity, pomáhá překonat nejistotu v procesu osamostatňování. Skupinová identita poskytuje pubescentovi zázemí v době, kdy se uvolňují rodinné vazby. Vrstevníci se stávají neformálními autoritami, slouží jako zdroj sociálního učení. Příslušnost k vrstevnické skupině se projevuje konformitou k jejím normám (styl života, hodnoty, zevnějšek). Normy chování platné ve skupině se odlišují od obecně platných norem. Potřeba vytvořit vlastní pravidla vyplývá z tendence osamostatnit se z vazby na skupinu dospělých. Požadavky rodičů a party mohou být neslučitelné. Skupina pubescentů nebývá ještě dostatečně zralá, aby mohla být zdrojem trvalejších hodnot a norem, ty jsou i v tomto období spojeny s rodinou. Zvyšuje se potřeba přátelství, důležité jsou první lásky. Přátelství poskytuje určitou jistotu a bezpečí. [21, 244-249]

Vrstevnické skupiny vytvářejí mladí lidé blízkého věku a obdobného zájmu, často také stejného pohlaví a blízkého sociálního statusu. Tyto skupiny jsou výrazem potřeby člověka navazovat neformální mezilidské kontakty. Příslušnost k takovéto skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich členům sociální a citovou deprivaci, vytvářejí se tu sociální vztahy a pocit bezpečnosti, pomáhá překonávat sociální izolaci, přispívá k osvojení pozitivních hodnot. V některých případech však působí opačným směrem. Pozitivně zaměřené vrstevnické skupiny se věnují společným hrám, sportu, zábavě nebo objevování svého okolí. Členové vzájemně

komunikují. Skupiny mají různý stupeň soudržnosti i délku trvání, nemají pevnou organizační strukturu. Podněcují intenzivní zážitky, trvalé vzpomínky a hlubší osobní vztahy. Vrstevnické skupiny zůstávají trvalou součástí života mladých lidí a zachovávají si značný výchovný potenciál. [8, 99]

7. DĚTI A DOMÁCÍ PRÁCE

V dnešní společnosti se ztrácí radost z práce, úcta k práci, chuť do práce, vědomí povinnosti a řada dalších lidských vlastností, které jsou vysoce ceněny v každé době a v každé lidské společnosti. Radost z práce má původ hluboko v dětství a spojuje se s radostnou pohodou v rodinném kruhu. [13, 206]

Proměny hodnot ve společnosti zaznamenal výzkum v roce 2011 v rámci projektu Klíče pro život nazvaný "Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let".

Pro všechny děti na světě je důležitá výchova k práci, neboť jsou aktivní, zvědavé, činorodé, tvořivé. Měly by mít možnost hrát si, učit se a přiměřeně pracovat. Měly by mít možnost rozvíjet se, rozšiřovat své perspektivy a získávat nové zkušenosti. Jejich budoucnost by se měla vyvíjet v harmonii, spolužití a spolupráci. To vše je možné přiměřenou svobodnou činností. Když se děti učí domácím pracím, učí se dovednostem, které budou potřebovat ve svém životě. Všechny činnosti člověk vykonává ve styku s druhými lidmi. Člověk v nich uspokojuje své potřeby a ostatní motivy, dosahuje svých cílů. Nečinný člověk by nedosáhl uznání a kladného hodnocení od rodičů, přátel, nepoznal by radostné vzrušení toho, kdo něco hledá a překonává překážky, ani uspokojení z dosaženého úspěchu. Aktivita je nejvlastnějším projevem života dítěte. Bez ní by nebylo existence člověka ani jeho psychiky. Psychika a její nejvyšší organizace – osobnost – vzniká, rozvíjí se a funguje právě díky činnosti. Zároveň je do činnosti začleněna a zajišťuje úroveň jejího vykonávání, kvalitu jejích výsledků.

Pro dětský svět jsou typické dva základní druhy činnosti: zpočátku dominuje hra, později, když dítě chodí do školy, učení. Třetí základní druh činnosti, dominující u dospělých osob – práce – má v dětském věku zcela jiný charakter než u dospělých: většinou je spjata s hrou či učením a její úkony jsou spíše výchovným prostředkem. Všechny tyto činnosti jsou pro děti a jejich zdravý vývoj velice důležité. Poznávají své možnosti, rozvíjejí své schopnosti, zájmy, city, svoji vůli, charakter a připravují se na smysluplnou a plnohodnotnou činnost dospělých lidí.

Z výchovného hlediska je sice důležité dítě v jeho činnosti vést a usměrňovat, ale také mu ponechat svobodu při vykonávání činností. Je to důležité pro rozvoj jeho tvůrčích sil a vlastností, což je jedna z nejdůležitějších a nejtypičtějších charakteristik lidstva. [4, 50, 51]

Všechny děti tráví převážnou část dne ve školách a v zájmových kroužcích, přesto mají úkoly, kterými pomáhají rodičům při vedení domácnosti. Rozsah povinností jednotlivých dětí v rodině se liší. Děti by svěřené povinnosti měly vykonávat ve svém volném čase, aby nezanedbávaly studium.

V období dospívání dochází ke zdánlivému konfliktu potřeb rodičů a dospívajících. Rodiče někdy nejsou schopni akceptovat proměnu dítěte, bojí se ztráty vztahu. Děti potřebují uvolnit z infantilní závislosti a rodinné zázemí považují za samozřejmost, která by je neměla omezovat v jejich osamostatňování. Děti v pubertálním věku soudí, že jim nabývají povinnosti, nikoli však práva. Rodiče soudí, že když je dítě dostatečně velké, může převzít více povinností a být za jejich plnění odpovědné. Rodiče vyžadují poslušnost, nemají potřebu přiznat pubescentovi větší samostatnost, nechtějí brát vážně jeho názory atd. V období pubescence vzniká rozpor mezi rolí dospívajícího dítěte a jejím statutem. Děti jej považují za nespravedlivý. Nechápu, proč by jim měly přibývat jen povinnosti, zatímco výhody se nemění. Důvody, proč rodiče jednají tímto způsobem, mohou být různé. Jedním z nich je strach o dítě, které se jim nezdá dost zralé pro samostatnost, druhým důvodem bývá pohodlnost. Je jednodušší něco přikázat než diskutovat s argumentujícím pubertákem. Potřeba změnit svou roli v rodině souvisí s celkovou proměnou identity. Pubescent se snaží získat větší prestiž a omezit svou závislost a podřízenost, vyžaduje rovnoprávnost. Dospívající už více umí, dokáže si sám poradit v mnoha situacích.[21, 239]

V každé rodině platí jiné normy. Děti se setkávají s mnoha pohledy na to, co je a co není správné, a to jim ztěžuje orientaci. Děti se učí napodobováním, mají pozoruhodnou schopnost pozorovat a imitovat. Přejímají hodnoty, zvyky, postoje, preference. Prostředí formuje názory a přístupy dětí. Rodiče by měli být vzorem správného postoje k práci, měli by pracovat s dětmi společně a ponechat dětem alespoň částečnou samostatnost a rozhodování.

Možný [15, 81] uvádí, že rodiče jsou zdrojem pracovní inspirace, neměli by děti odhánět od práce, ale naopak je trochu přitáhnout, ať už do kuchyně, nebo do dílny. Také dle Matějčka [12, 206, 207] je dobré s dětmi pracovat doma, na zahradě, v dílně apod. Nejlépe vychovává ta práce, kterou rádi děláme, při které máme sami dobrou náladu, která je účelná a navíc slouží druhým. Děti nepracují vždy podle představ rodičů, a pokud je pak rodiče kritizují, jsou otrávené a výchovný zisk není žádný. Děti je třeba pochválit i za snahu.

Rodiče dnes kladou větší důraz na samostatnost dětí. Dle Možného [15, 85], potřebují děti samostatnost získat a přijmout za ni odpovědnost. Znamená to, že musí mít příležitost, kdy se mohou o něco samostatně starat. Zahraniční výzkumy upozorňují na to, zda rodiče umožňují dětem pomáhat v domácnosti nebo na zahradě a zda jim dovolí si s nimi povídat [8, 63]. Někdy rodiče nejsou ochotni dítěti pomáhat, protože si myslí, že je to pro děti prospěšné, být více samostatné.

K tomu, aby dítě překlenulo vzdálenost od úplné závislosti ke svobodě vlastního „já“, k odpoutání, musí rodiče dítěti dopřát přiměřenou svobodu. Jestliže je svoboda rozhodovat se vyvážená malými povinnostmi a příležitostmi k převzetí odpovědnosti, je-li dítě vedeno k tomu, aby bralo ohled nejen na vlastní potřeby, ale také na potřeby ostatních, a cítí se za všech okolností bezvýhradně milováno, probíhá výchova bez vážných úskalí. [18, 135]

Děti se v rodině učí povinnosti hospodaření s penězi. Výchovným cílem je tedy naučit děti s penězi hospodařit, nakládat s nimi jako s hodnotou, za níž je práce jejich rodičů, práce naší společnosti, práce všech lidí. Laniado [10, 65] uvádí, že peníze jsou prostředkem určujícím kvalitu našeho života a zároveň etickým nástrojem. Umožňují nám činit rozhodnutí, uspokojovat životní potřeby a investovat do budoucnosti. Jsou důležité, ale není třeba je milovat. Peníze jsou hodnotou za práci a inteligenci, a proto je třeba je respektovat, smysluplně je využívat a podělit se o ně. Cílem není děti před penězi chránit a předpokládat, že se sami stanou šetrnými, až z toho budou mít rozum. Pokud dítěti příliš mnoho zakazujeme, posilujeme v něm touhu po věcech. Neučíme je ovládat se ani hospodařit, neučíme je samostatnosti. Pokud dítěti vše kupujeme sami, nenaučí se princip šetření ani hospodaření s penězi.

Podle Freuda se vztah k penězům vytváří již v prvních letech života, ale do dospívání představují kouzelný klíč ke splnění přání. Čím silnější je touha vlastnit nějaký předmět, tím větší hodnota je penězům dána. [10, 14]

Matějček doporučuje tři fondy. První fond - je vhodné dát dítěti určitý obnos, kapesné, se kterým si může dělat absolutně, co chce. Může je utratit, rozdat, ztratit, ale také ušetřit. To však nekontrolujeme a neptáme se na to. Za ušetřené peníze je pochválíme. Druhý fond - peníze, které dostávají za práci, nebo od příbuzných ukládáme a po domluvě s rodiči si za ně mohou pořídit, co budou potřebovat. Tento fond je spravován rodiči a dětmi společně. Do třetího fondu se ukládá delší dobu a je určen na něco většího. Ukážeme tak dětem, že úspory přináší velké hodnoty, radost z těšení se. Je třeba učit děti penězům rozumět a ne je před penězi chránit. Je třeba

dát jim důvěru, že si své potřeby dokážou uspokojovat sami, a že to budou dělat dobře. Samostatnosti a odpovědnosti je tak budeme učit s láskou a porozuměním. [12, 251-254]

Dětem je třeba vysvětlovat hodnotu a funkci peněz již od raného věku. Není vhodné jim dávat peníze za každý úkol, který splní, protože by se nenaučily, že každý musí přispět svým dílem, aby domácnost fungovala. Starší děti se učí spořit a platit za své výdaje. Lépe si pak váží peněz. Rodiče by měli děti seznámit s rodinným rozpočtem. Hodnotu peněz poznají nejlépe prací. Není třeba dělat z peněz hodnotu vyšší než je například hodnota člověka. Laniado uvádí, že dnešní mládež neklade peníze na vrchol svého hodnotového žebříčku. Také říká, že se současné děti z hlediska poznání neliší od dětí před 100 lety, pouze se změnil přístup ke spotřebě a vystavení podnětům. Je třeba dávat dětem najevo existenci důležitějších hodnot, jako jsou vlastnosti, schopnosti, věci, které se koupit nedají (např. mazlení, šumění moře, vítr ad.). [10, s. 91]

I v této oblasti je vliv vrstevníků. Jedinec má být součástí davu, nevynikat. Je třeba děti učit, že štěstí pramení z nitra a ne z materiálních věcí a že být jiný je normální. Nejlepší obranou proti tlaku vrstevníků je sebedůvěra. [20, 183]. Touhu přizpůsobit se skupině je třeba respektovat, ale do určitých mezí.

Rodiče, kteří bývají celý den mimo domov, mají tendenci vynahradit dětem čas různými dary a to i penězi. Chtějí tak dokázat svoji lásku, vykoupit se za nedostatek času.

Práce odměněná penězi přináší výhody, děti se tak učí zodpovědnosti a hodnotě peněz. Když dítě získá osobní zkušenost s prací a ekonomickou nezávislostí, bude pro něj snadnější postavit se v dospělosti na vlastní nohy. [10, 115]

Při výchově a vedení dětí k práci nesmíme zapomínat na konstatování Úmluvy o právech dítěte, že děti mají být chráněny před prací, jež je škodlivá pro jejich rozvoj a zdraví, nikoliv ale před prací samotnou. Děti vidí práci jako hru. Pokud děti pomáhají s domácími pracemi, nejsou využívány, ale vedené k tomu, aby si uvědomily, že mohou v rodině pomoci a zároveň také o pomoc požádat.

8. UČENÍ JAKO POVINNOST SOUČASNÝCH DĚTÍ

Škola není jen místem, kde má dítě získávat vědomosti, ale je také místem společenského života. Děti zde tráví několik hodin denně (lze srovnat s pracovní dobou dospělých) ve společnosti učitelů (nadřízených) a spolužáků (spolupracovníků, konkurentů). Dítě tu společensky vyspívá, roste, zraje. Dítěti záleží na tom, aby rodiče měli zájem o jeho školní práci, aby s ním sdíleli jeho starosti, úspěchy i neúspěchy. [12, 62]

Pro děti je důležitá jejich příprava do školy. Vágnerová [21, 227] uvádí, že v pubertálním věku se mění vztah ke škole. Výkon ve škole ztrácí dočasně na významu. Hodnota školního prospěchu se více vztahuje k budoucímu uplatnění. Školní prospěch je důležitým předpokladem pro větší možnosti volby povolání. Pubescent rozhodně ví, co nechce být.

Pubescent považuje za důležitou součást žákovské role tendenci příliš se nenamáhat, pokud to není nezbytně nutné. Jeho cílem je především to, aby se nedostal do potíží. Nejde mu o to, aby se něco naučil, obohatil své znalosti a dovednosti. Chce se prostě vyhnout nepříjemnému. Stále ještě respektuje požadavky autorit, i když s kritikou. Zvýšená kritičnost se projevuje i v postoji k učivu a způsobu jeho prezentace. Starší žák už nepřijímá automaticky všechny názory a hodnoty dospělých. V tomto období pro něj mají větší význam normy třídy, podle níž je zbytečná námaha ve škole nesmyslná a sociálně degradující. Zájem o učivo jako takové většina pubescentů nemá. Větší nápor nejasného a nesrozumitelného učiva je odmítán, protože posiluje osobní nejistotu. Přestože se myšlení pubescentů rozvíjí, nejsou mnozí schopni zvládnout veškeré učivo z důvodů formálních nedostatků, emoční blokády, nižších intelektuálních kompetencí. [21, 234, 235]

Rodiče mají často vysoké nároky na školní výkony svých dětí. Celá společnost považuje za majoritní povinnost dětí právě učení, nikoliv práci doma.

9. ODMĚNY A TRESTY

Výchova dětí v našich rodinách je zatížena častým uplatňováním „hmotné stimulace“ dětí a používáním tělesných trestů. Matoušek uvádí, že nejčastější formou odměny v rodině je pochvala, na druhém místě jsou dárky a peníze. Nejčastější formou trestu je hubování, na druhém místě je výprask. Dvě třetiny dětí jsou tělesně trestány výjimečně (několikrát za rok), jedna pětina jedenkrát za měsíc až za týden. Děti hodnotí potrestání rodiči jako nespravedlivé, dvě třetiny dětí jako spravedlivé někdy. Častěji trestají matky, tělesné tresty uplatňují otcové.[14, 37]

Matějček [12, 104] uvádí, že výchova k odpovědnosti se nedá dělat kázáním, tresty a strachem – ta má přinášet dítěti vnitřní uspokojení, že jedná v souladu s vyšším řádem světa. Odpovědnost je celkový postoj k životu a nejúčinnějším výchovným prostředkem je osobní příklad vychovatele, tzn., že dítě přijímá postoje vychovatele tak, že se s ním identifikuje. K odpovědnosti vychováváme dítě celým svým chováním. Autorka se s tímto tvrzením ztotožňuje.

Dítě potřebuje pro formování své osobnosti hranice. Dítě musí vědět, že ne znamená opravdu ne a ano se dá spolehlivě chápat jako ano. Dnešní rodiče žijí pod nátlakem moderního života. Děti mají ohromnou schopnost se přizpůsobit, ale potřebují dětství. Přílišná dospělost může skrývat nedostatek citu. Děti přebývají rodiče, kteří zaujímají své místo. Současný způsob života vede k rovnoměrnému rozdělení rolí, ale je třeba, aby se rodiče drželi rozdílnosti funkcí. Stejně jako ke zplazení dítěte jsou třeba dvě osoby, tak jsou i k výchově nutní dva plnoprávní jedinci, kteří jeden druhého berou v úvahu a zachovávají formální hierarchii, aby pomáhali dítěti nalézt si své místo ve vztahu k nim. [1, 9]

O trestech píše Severe ve své publikaci Co dělat, aby se děti správně chovaly [20, 104, 105]. Tresty jsou negativní důsledky, které při správném použití snižují četnost nesprávného chování nebo ho zcela eliminují. Správné trestání vyžaduje důslednost. Přílišné trestání je škodlivé, vytváří nepříjemné pocity a vyčerpává energii. Správný trest se používá zřídka, protože je ho zřídka kdy zapotřebí. Trest by měl redukovat potřebu dalších trestů, měl by omezit nevhodné chování. Pokud po trestu nedochází ke změně, je trest neúčinný. Křik, hrozby, výprask nejsou dobré tresty. Není správné spojovat trest s hněvem, protože trest má dítě vést ke správnému chování. Trest by neměl dítě zahanbovat, ponižovat nebo degradovat. Má dopomoci k poznání, že chovat se dobře je mnohem lepší než zlobit. Trest není jedinou možnou

reakcí na nesprávné chování. Chování se dá zlepšit kladnou zpětnou vazbou a posílením protikladného žádoucího chování.

Když už rodiče trestají, měli by být důslední. Pokud vysloví varování, ale slíbený trest nepříjde, nebo říkají věci, které nemyslí vážně, schází jim trpělivost a trestají v hněvu. Rodiče příliš kritizují a neuvědomují si, že na vzniku potíží se podílejí svými reakcemi. Rodiče jsou svým dětem vzorem a jejich chování a emoce ovlivňují chování a emoce dětí.

Jestliže za každou chybou dítěte přijde trest a nic víc, dítě se správnému chování nenaučí. Pokud se dítěti i za drobný úspěch dostane ocenění a povzbuzení, je velká naděje, že bude pracovat s chutí a naplno. Odměna a trest jsou základní výchovné prostředky. To znamená, že jejich pomocí máme dítě vést k určitému výchovnému cíli. [13, 186]

Severe [20, 114] doporučuje zákazy jako vhodné tresty pro děti i mládež. Zákaz je pro výchovu nutností, není výchovy bez zákazů. Znamenají časově omezenou ztrátu možnosti využívat určitých výhod. Dlouhodobé zákazy nebývají motivem pro změnu chování, protože dítě upadá do beznaděje a bez naděje nemá důvod zlepšit chování. Delaroche [1, 20-27] klade důraz na autoritu rodičů. Veškeré hrozby trestu snižují přirozenou autoritu. Skutky musí být ve shodě s vůlí rodičů a tím, co říkají. Každá odchylka je zdrojem nejasnosti a zmatku dítěte. Dítě potřebuje dát meze, kam až může ve svém chování zajít. Aby dítě trest přijalo a chápalo, musí ten, kdo dítě trestá být sám přesvědčen o správnosti svého činu.

Zákazy nemají pro dospělého stejný smysl jako pro dítě. Pro dospělého má nepřítomnost zákazu význam svobody, pro dítě představuje nebezpečí. Zákaz musí být součástí výchovy, která shrnuje soubor prostředků přispívajících k formování a vývinu lidské bytosti, stejně jako učení a vše, co se podílí na vývinu fyzickém, intelektuálním, citovém, morálním, duchovním. [1, 97]

Káznění není trestání, ale jedná se o proces výchovy a výuky. Pokud se rodiče soustředí na pozitivní prvky chování svých dětí a kladou důraz na práci, ne na ovládání, budují v dětech sebeúctu a následně sebedůvěru. Důslední rodiče se vyjadřují jasně, srozumitelně a říkají jen to, co myslí vážně. Dotahují věci do konce, nevzdávají se, zachovávají klid, trestají bez msty, ale tak, aby to bylo dítěti poučením. Předvídají problémy, snaží se předcházet hádkám, hněvu, neposlušnosti, bojům o moc. Učí své děti znát hodnotu domácích prací, poctivého získávání odměn i plnění domácích úloh ze školy. Rodiče musí být přísní, ale pozitivní. [20, 18]

Kladná zpětná vazba je nejmocnější nástroj pro budování sebeúcty dítěte. Je to odměna za dobré chování. Kladné zpětné vazby se používá k upevnění žádoucího chování a k redukci chování nežádoucího. Kladnou zpětnou vazbou vedeme děti k samostatnému přemýšlení, zvyšujeme motivaci, sebejistotu, sebeúctu, budujeme v nich vědomí vlastní hodnoty, úctu k sobě samým. Děti potřebují povzbuzení, které v nich pak buduje motivaci. Pomůže jim procházet náročnými situacemi, překonávat strach a zvládat stres. Povzbuzení dodává podporu, buduje důvěru a víru. [20, 41]

Hmotné odměny, věci, po kterých děti touží, mohou nahradit odměny, jako jsou objetí, polibky, chvála, povzbuzení, čas strávený s rodičem, výlet, překvapení, návštěva kamaráda, kina apod. Důležité je si odměnu zasloužit, rozvíjíme tak v dětech smysl pro zodpovědnost. Někdy je nutné použít silnější motivační prvky než chválu a povzbuzení. Tady přichází na řadu finanční odměny, hračky, nebo určité výsady. Je důležité dětem připomínat, že hlavním důvodem pro pilnou práci je to, aby se člověk cítil dobře a měl o sobě dobré mínění. Zaměříme tak pozornost na jeho vnitřní odměnu [20, 70]. Za neplnění podmínek je čekají negativní důsledky, na jejichž základě se děti učí, jak se mají rozhodovat. Dobrá rozhodnutí přinášejí kladné důsledky, špatná rozhodnutí důsledky negativní. Na tomto základě se děti pochopí existenci pravidla příčiny a následku. Důsledky musí být konkrétní, rozumné a vynutitelné. Vymezenými pravidly a důsledky učíme děti, že o zodpovědném jednání rozhodují samy [20, 58]. Požadavek rodičů na dokonalost dítěte, příliš vysoká očekávání spějí ke ztrátě sebedůvěry a odvahy dítěte. Naopak nízké nároky vedou ke zneužívání ze strany dětí. Nároky jsou odpovídající tehdy, když dítě k jejich splnění musí vynaložit určitou námahu, která však nesmí vést k frustraci. [20, 60]

10. TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU VZHLEDEM K POVINNOSTEM

Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy. Volnému času dětí a mládeže se věnuje Hofbauer [8, 11-13], ze kterého autorka vychází. Volný čas má mimořádný význam pro děti a mládež, jejichž výchova dnes probíhá v různých prostředích (v rodině, ve škole, ve volném čase, v prostředí ovlivňovaném medií, ve veřejném prostředí atd.). Volnočasové aktivity mají různý obsah, hodnotové zaměření, a účinky a pomáhají utvářet jednotlivce a tím celou společnost.

Dle Hofbauera je volný čas činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Hlavní funkce volného času jsou odpočinek, zábava, rozvoj osobnosti.

V rodinách s menšími dětmi určují náplň volného času rodiče. U dospívajících dětí jsou brány v úvahu jejich preference nebo je jim ponechán prostor k tomu, aby trávily čas po svém. Vzdělání dítěte je chápáno jako nejcennější vklad do jeho budoucnosti. Mimoškolní vzdělávání (výuka jazyků, doučování, zájmové kroužky ad.) může přispět k intelektuálnímu přetěžování dětí. Jiné rodiny naopak na kontrolu dítěte rezignují a výchovu ponechávají „ulici“. Funkční rodina by si měla udržet alespoň nějaké společné činnosti ve volném čase.

Podceňování volného času mívá pro děti nežádoucí důsledky. Někteří rodiče neprojevují zájem, protože „nemají čas“. V 1. polovině 90. let minulého století se na volnočasové aktivity dětí ve věku 10-15 roků ptalo málokdy nebo neptalo vůbec 21% rodičů. Většinou nebyli seznámeni s úrovní aktivit, neovlivňovali zaměření, obsah zájmů svých dětí a plná čtvrtina rodičů je o letních prázdninách ponechávala bez kontroly. Pouze 2/5 rodičů pomáhalo svým dětem se zařazením do organizované volnočasové aktivity. [8, 42]

Některé děti volný čas využít neumí a pak podléhají nudě a nicnedělání, které mohou vést k protispoločenskému jednání. Prvotním prostředím volnočasového života a výchovy je rodina, její podmínky života (velikost, úplnost rodiny, životní úroveň, sociální status, úroveň bydlení, vybavenost domácnosti). Vliv má také realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná způsobem jejího života, postoji, výchovou, časovými a hmotnými předpoklady pro volnočasovou činnost. Rodiče by měli být inspirátory, iniciátory nebo spoluorganizátory aktivit svých dětí [8, 57].

Způsoby realizace volného času v našich rodinách se v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu i vztahu k volnému času dítěte od sebe značně odlišují. Žádoucím cílem je zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a za citlivého vedení rodičů. Rodiče mohou své děti naučit přistupovat k volnému času tvůrčím způsobem. Toto působení se uskutečňuje nápodobou, společnými zájmovými činnostmi dětí a rodičů, reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí. S rostoucím věkem a rozvíjejícími se zájmy se děti postupně osamostatňují a společně s vrstevníky vstupují do dalších výchovných prostředí (soubory, kroužky, sdružení), kde své zájmy a nadání rozvíjejí na odborné a výchovné úrovni. [8, 62]

Děti jsou ovlivňovány medii. Zdůrazňovány jsou spíše negativní vlivy na životní styl lidí než vzdělávací a informační možnosti. Mnohé z toho, co je šířeno navádí ke konzumnímu životnímu stylu a manipuluje veřejným míněním. Reklamy činí zbytečné nezbytným, bez vlastnictví těchto věcí se dítě cítí odlišné od ostatních vrstevníků.

Sledování televize vyplňuje většinu volného času dětí, televize se stává kamarádem, vychovatelem. Násilí v televizních pořadech může mít negativní vliv na chování dětí, vznik špatných etických hodnot, ztrátu citlivosti a vznik agresivity. Vytrácí se láska a cit. Prostřednictvím akčních figurek je dětem přibližován svět představ a fantazií, velmi odlišný od světa reálného.

Nejúčinnějším prostředkem k omezení nežádoucího vlivu medií, je příklad v rodině, rozvíjení aktivnějších forem trávení volného času či vedení dětí ke kritičtějšímu výběru a hodnocení pořadů. [6, 53]

K informačně technickému století patří bezesporu počítač. Děti se s ním setkávají stále v ranějším věku. Moderní technika se stává přirozenou součástí jejich života. Využívání televize a počítače může být pro dítě naučné a informativní. Vliv počítače s sebou ale nese řadu úskalí a může vést až k závislosti. Je důležité si uvědomit, že i počítačové hry mohou dítěti škodit.

Článek 31 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že děti mají právo na odpočinek a volný čas a právo věnovat se hrám a rekreační činnosti přiměřené jejich věku. Dostatek času věnovaný rodiči dětem, jejich aktivní přístup k tomu, aby se děti učily svůj volný čas využívat k rozvoji sebe i ve prospěch druhých – takový přístup dnes není vlastní každé rodině, častý je naopak nezájem o to, čím se děti ve volném čase zabývají [8, 62]. Možný [15, 152] říká, že někteří rodiče vnímají dítě jako nástroj

k uskutečnění svých vlastních projektů a jejich zájem může být konfliktní se zájmem dítěte. Hofbauer [8, 63] uvádí, že někteří rodiče rozhodují o volném čase svého dítěte direktivně nebo je v průběhu volného času nepřiměřeně zaměstnávají.

Děti tráví svůj volný čas s kamarády. Někteří rodiče je nevidí rádi. Člověk potřebuje společnost svých vrstevníků, děti potřebují dětskou společnost. Ve školním věku význam dětské společnosti dále narůstá. Utvářejí se a upevňují city přátelství, které jsou významnou hodnotou pro celý další život. Utváří se tu vědomí solidarity, cvičí se obětavost, podněcuje iniciativa. Dětská společnost má svůj řád, své požadavky. Mezi dětmi si dítě musí nalézt své místo, musí se osvědčit, musí něco umět. Rodiče musí dávat pozor na dobré a špatné kamarády. Dobrých si budeme vážit a před špatnými budeme dítě taktně chránit. Dětská společnost je nezbytnou školou života. Dítě se v ní učí poznávat druhé děti, hodnotit jejich dobré a špatné vlastnosti, poznává věrnost, upřímnost, zradu, sobectví, obětavost. Je tak přirozeně lépe připraveno na fázi života, kdy si bude hledat životního partnera a zakládat vlastní rodinu. [13, 259]

Podle Hofbauera [8, 64] hraje vstřícné rodinné prostředí v rozvoji volného času dětí významnou úlohu. Rozvíjí individuální předpoklady dětí a podporuje jejich kontakty s dalšími prostředími, bere v úvahu jejich volnočasové potřeby i zájmy. Životní styl rodiny umožňuje tyto vlivy třídit, pozitivní využívat a nežádoucí eliminovat.

11. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

11.1 Cíl výzkumu

Cílem empirické části práce je zmapovat, jaké povinnosti mají děti staršího školního věku v rodinách vzhledem k věku a pohlaví. Děti v rámci šetření odpovídají na otázku, jakým způsobem se podílejí na chodu domácnosti. Ve své práci také zjišťuji způsob následné kontroly dětí rodiči. Dále pak, jaké mají děti povinnosti s ohledem na přípravu do školy. V rámci svého výzkumu také zjišťuji, jaké mají děti povinnosti v oblasti zacházení s financemi. V dotaznících se dětí také ptám na trávení volného času.

11.2 Výzkumné otázky

V dotazníku jsem využila standardizované, nestandardizované i polouzavřené otázky, které vedou k jednoznačné odpovědi. Odpovědi na otázky mi pomohou získat informace, které potřebuji pro potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

Hlavní výzkumné otázky a podotázky:

- Jsou děti po příchodu ze školy doma sami?
 - Mají děti doma více povinností, když rodiče nejsou doma?
 - Jak často jsou děti po příchodu ze školy doma sami?
- Mají starší sourozenci více povinností než mladší?
- Jak často pomáhají děti s domácími pracemi?
 - Jaké mají děti doma povinnosti, které práce vykonávají nejčastěji?
- Pomáhají děti sami nebo na požádání, na příkaz?
 - Uklízejí si děti vlastní pokoj sami?
 - Kontrolují rodiče plnění domácích prací?
- Kolik času věnují děti učení během dne?
 - Píší děti úkoly sami nebo s kontrolou rodičů?
 - Kde se děti nejčastěji učí?
- Vybírají si děti zájmové aktivity sami?
 - Baví děti vybrané zájmové aktivity?
 - Co děti dělají ve svém volném čase?
- Dohlíží rodiče na trávení volného času svých dětí?
 - Hlásí děti rodičům, kdy, kam, s kým jdou a kdy se vrátí?

- Jsou děti rodiči spíše trestány nebo odměňovány?
 - Jakým způsobem jsou děti odměňovány a jakým způsobem jsou děti trestány?
- Mohou děti použít kapesné, nač chtějí?
 - Dostávají děti kapesné?
 - Mohou děti hospodařit se svými penězi dle svého uvážení?

11.3 Výzkumná metoda

Metoda kvantitativního výzkumu nám umožňuje zpracování většího množství získaných dat od respondentů a jejich využití pro potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz. Ke hromadnému sběru dat je určen dotazník, který se respondentům předkládá v písemné formě za účelem zjištění jejich specifických údajů, názorů, postojů. Dotazník obsahuje soubor standardizovaných otázek, které dávají možnost výběru z nabízených variant, nestandardizovaných otázek, které nabízejí volný prostor pro vyjádření a polouzavřených otázek, které nabízejí soubor nabízených variant a zároveň dávají možnost vlastní odpovědi. [Reichel, 2009]

Empirická část práce byla zpracována formou dotazníku sestaveného autorkou práce cestou kvantitativního výzkumu. Otázky v dotazníku byly formulovány tak, aby byly srozumitelné a umožnily dětem jednoznačnou odpověď. První otázka zjišťovala věk respondenta, čímž byla zjištěna vhodnost respondenta pro výzkum. Další otázky zjišťovaly pohlaví, zda mají respondenti sourozence, zda jsou respondenti po příchodu domů ze školy doma samy a jaké mají doma povinnosti, dále pak, jak často doma pomáhají a s kterými pracemi, ptala jsem se také, jak se děti věnují učení, na zájmové kroužky, odměny a tresty, na hospodaření s penězi a také jak vše kontrolují rodiče. Celkově byl dotazník sestaven tak, aby pomohl díky získaným informacím potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy. Po vyhodnocení dotazníků jsem zjistila, že pro účely výzkumu jsou vhodné odpovědi od 128 respondentů. Ostatní dotazníky nebyly vyplněny kompletně, proto nemohly být použity.

11.4 Vymezení hypotéz

K naplnění cíle byly stanoveny tyto pracovní hypotézy (dále PH):

PH1: Po příchodu ze školy je více než 75% dětí doma bez rodičů.

Tímto tvrzením chci dokázat svoji domněnku, že většina rodičů, je po příchodu dětí domů ze školy, v zaměstnání, a proto jsou děti doma bez dozoru dospělé osoby.

PH2: Více než 75% starších dětí mezi sourozenci vykonává více povinností než mladší sourozenci.

Z výsledků výzkumu - Hodnotové orientace dětí a mládeže (2011) vyšlo, že s vyšším věkem dětí přibývá i domácích povinností. Domnívám se, že rodiče zadávají více povinností starším dětem mezi sourozenci.

PH3: Více než 50% dětí pomáhá doma minimálně 1x týdně.

Dle Možného [15, 85] kladou rodiče větší důraz na samostatnost dětí. Domnívám se, že se děti snaží sami podílet na chodu domácnosti. Touto hypotézou chci potvrdit nebo vyvrátit moji domněnku. Souvisí i s následující hypotézou.

PH4: Více než polovina dětí pomáhá doma samo bez požádání.

PH5: Více než 50% dětí nevěnuje příliš času učení.

V pubertálním věku se dle Vágnerové [21, 227] mění vztah a postoj ke škole. V této části šetření se snažím zjistit, kolik času děti učení věnují, a zda se vůbec učení věnují mimo vyučování ve škole.

PH6: Více než 50% dětí si vybírají zájmové aktivity sami.

Hofbauer [8, 62] uvádí, že s rostoucím věkem si děti rozhodují více o svém volném čase. I já se domnívám, že rodiče většinou nerozhodují o výběru zájmových aktivit svých dětí.

PH7: Na více než 50% dětí dohlížejí rodiče, jak tráví svůj volný čas.

V dnešní době plné nástrah a rizik si troufám říci, že rodičům není lhostejné, kde, jak a s kým děti tráví volný čas.

PH8: Více než 50% dětí je doma spíše trestáno než chváleno.

Během své praxe mezi dětmi jsem častěji svědkem spíše trestání, především v podobě kárání a zákazů. V této části šetření se snažím zjistit, jakým způsobem jsou děti v rodině chváleny a trestány, a která forma je rodiči preferována.

PH9: Méně než 50% dětí nakládá s penězi dle vlastního uvážení.

Domnívám se, že rodiče potřebují mít nad dětmi kontrolu i v oblasti financí a proto převážně rozhodují o užití peněz dětí.

11.5 Popis výzkumného souboru

Výzkumu se zúčastnilo 155 dětí staršího školního věku v okrese Náchod. Jednalo se o děti z různých sociálních vrstev. Děti byly vybrány dle potřebného věku v ordinaci dětské praktické lékařky, kde pracuji jako dětská sestra. Jednalo se o děti zdravé, v rámci preventivní prohlídky nebo očkování. Děti jsem oslovila osobně k vyplnění anonymních dotazníků, předala jsem dotazník v tištěné podobě, vždy byl přítomen i rodič. Většinou ihned po vyplnění děti dotazníky vracely. Některé děti mi je po domluvě posílaly vyplněné e-mailem.

11.6 Zpracování získaných dat

Z celkového počtu rozdaných 155 dotazníků jich bylo navraceno stejné množství. Do kvantitativního výzkumu jsem použila 128 kompletně vyplněných dotazníků. Počet zúčastněných chlapců a děvčat je uveden v tab. č. 1. V tab. č. 1a a 1b jsou uvedeny počty zúčastněných chlapců a děvčat dle věku. Úspěšnost tohoto způsobu sběru dat byla ovlivněna několika faktory. Prvním z nich byla dobrovolnost respondentů při spolupráci na výzkumu, druhým faktorem byla přítomnost rodičů při vyplňování dotazníků. Důležitým faktorem byl zájem dětí o spolupráci na výzkumu.

Tab. č. 1: Počet zúčastněných dětí

chlapci	62	48,44%
děvčata	66	51,56%
celkem	128	100%

Tab. č.1a: Počet zúčastněných chlapců dle věku

věk	počet	%
11	22	35,48%
12	4	6,45%
13	6	9,67%
14	8	12,90%
15	22	35,48%

Tab. č.1b: Počet zúčastněných děvčat dle věku

věk	počet	%
11	20	30,30%
12	17	25,75%
13	11	16,66%
14	8	12,12%
15	10	15,15%

PH1: Po příchodu ze školy je více než 75% dětí doma bez rodičů.

Tímto tvrzením chci dokázat svoji domněnku, že většina rodičů, je po příchodu dětí domů ze školy, v zaměstnání, a proto jsou děti doma bez dozoru dospělé osoby.

35,94% dětí uvedlo, že po příchodu domů ze školy nejsou většinou rodiče doma.

32,81% dětí doma rodiče většinou má. 28,91% dětí je po příchodu domů vždy s některým z rodičů. Pouze 2,34% dětí odpověděly, že jsou doma vždy sami (tab. č. 2). Na druhou stranu, ale na otázku, jak často jsou po příchodu domů děti sami, odpověděly odlišně (tab. č. 3). Nicméně i tak se má hypotéza nepotvrdila, protože pouze 2,34% dětí je po příchodu domů ze školy doma vždy samo.

Podotázkou bylo, zda souhlasí, že mají doma více povinností, když rodiče nejsou doma. Ano odpovědělo 68,75% dětí, ne 31,25% dětí.

Tab. č. 2.: Když přijdeš ze školy, bývá některý z rodičů doma?

	chlapci	děvčata	celkem
vždy	29,03%	28,79%	28,91%
většinou ano	38,71%	27,27%	32,81%
většinou ne	29,03%	42,42%	35,94%
nikdy	3,23%	1,52%	2,34%

Tab. č. 3: Jak často jsi po příchodu ze školy doma sám?

	chlapci	děvčata	celkem
každý den	12,90%	7,58%	10,16%
2-3x týdně	12,90%	13,64%	13,28%
nepravidelně	25,81%	45,45%	35,94%
výjimečně	22,58%	25,76%	24,22%
nikdy	25,81%	7,58%	16,41%

PH2: Více než 75% starších dětí mezi sourozenci vykonává více povinností než mladší sourozenci.

Z výsledků výzkumu - Hodnotové orientace dětí a mládeže (2011) vyšlo, že s vyšším věkem dětí přibývá i domácích povinností. Domnívám se, že rodiče zadávají více povinností starším dětem mezi sourozenci. Ptala jsem se dětí na pořadí mezi sourozenci vzhledem k narození (tab. č. 4). Z celkového počtu dětí bylo jedináčeků 9,38%, přiřadila jsem je k dětem prvorozeným. Zda si děti myslí, že vykonávají více povinností, než jejich sourozenci ukazuje tab. č. 5. Je zde uvedeno také pořadí mezi sourozenci vzhledem k věku. Má domněnka se nepotvrdila, protože 20,10% dětí mají vždy více povinností než mladší sourozenci a 16,40% dětí mají občas více povinností než mladší sourozenci.

Tab. č. 4: Kolikátý jsi v pořadí vzhledem k narození?

	chlapci	děvčata	celkem
první	54,84%	54,55%	54,69%
druhý	41,94%	36,36%	39,06%
třetí atd.	3,23%	9,09%	6,25%

Tab. č. 5: Množství povinností mezi sourozenci vzhledem k pořadí narození

pořadí v narození	Máš více povinností než sourozenci?	výsledek
1.	vždy	20,10%
	občas	16,40%
	ne	14,84%
2.	vždy	3,90%
	občas	22,65%
	ne	15,62%
3.	vždy	0,78%
	občas	2,34%
	ne	3,12%

PH3: Více než 50% dětí pomáhá doma minimálně 1x týdně.

Dle Možného [15, 85] kladou rodiče větší důraz na samostatnost dětí. Domnívám se, že se děti snaží sami podílet na chodu domácnosti. Touto hypotézou chci potvrdit nebo vyvrátit moji domněnku. Souvisí i s následující hypotézou. Na volnou otázku, jaké povinnosti mají děti doma, nejčastěji uváděly psaní domácích úkolů, postarat se o domácí mazlíčky, pomoc doma (vynášení odpadků, péče o nádobí, vysávání, úklid pokoje, práce na zahradě ad.). Také uváděly pomoc mladšímu sourozenci s úkoly nebo odvést sourozence na kroužek. 2 chlapci uvedli vaření a jedna dívka péči o nemocnou maminku. Jak často pomáhají děti doma ukazuje tab. č. 6. 42,19% dětí pomáhá doma každý den, 3,91% dětí pomáhá alespoň jednou týdně, 10,16% dětí pomáhá o víkendu, 43,75% dětí pomáhá nepravidelně, čímž se potvrdila má domněnka.

Tab. č. 6: Jak často pomáhají děti s domácími pracemi?

	chlapci	dívky	celkem
každý den	38,71%	45,45%	42,19%
jednou týdně	0%	7,58%	3,91%
o víkendu	16,3%	4,55%	10,16%
nepravidelně	45,16%	42,42%	43,75%
nikdy	0%	0%	0%

PH4: Více než 50% dětí pomáhá doma samo bez požádání.

Na otázku pomoci doma bez požádání odpovědělo kladně 34,38% dětí, čímž se má domněnka nepotvrdila. 57,03% dětí pomáhá doma na požádání a 8,59% dětí pouze na příkaz (tab. č. 7). Podotázkou byl úklid pokoje, kde 34,38% dětí uvedlo, že si pokoj uklízejí sami, 57,03% dětí uklízejí pokoj na požádání a 8,59% dětí provedou úklid pokoje na příkaz. S úklidem doma to mají děti nastavené stejně jako s úklidem svého pokoje. Další podotázkou bylo, zda rodiče kontrolují splnění domácích prací. 39,06% dětí uvedly, že je rodiče kontrolují vždy, 44,53% dětí kontrolují rodiče občas, 15,62% dětem rodiče důvěřují a nemají potřebu je kontrolovat a u 0,78% dětí je rodičům jedno, zda splnily domácí práce.

Tab. č. 7: Obvykle pomáhám

	chlapci	dívky	celkem
sám	25,81%	42,42%	34,38%
na požádání	61,29%	53,03%	57,03%
na příkaz	12,90%	4,55%	8,59%

PH5: Více než 50% dětí nevěnuje příliš času učení

V pubertálním věku se dle Vágnerové [21, 227] mění vztah a postoj ke škole. V této části šetření se snažím zjistit, kolik času děti učení věnují, a zda se vůbec učení věnují mimo vyučování ve škole. Jak ukazuje tabulka č. 8, 57,81% dětí se učí denně méně než 1 hodinu, což dokazuje tvrzení 5. hypotézy. 36,72% dětí se učí 1-2 hodiny a 5,47% dětí se věnuje učení více než 2 hodiny. Na podotázku, zda děti píší úkoly samostatně, odpovědělo 75% dětí ano a 25% dětí dělá úkoly s kontrolou rodičů. Nejčastěji se děti učí doma, dále ve škole o přestávkách a několik dětí využívá k učení i cestu autobusem nebo vlakem. 3,91% dětí se neučí mimo vyučování vůbec.

Tab. č. 8: Kolik času obvykle věnuješ učení během dne?

	chlapci	dívky	celkem
méně než 1 hodinu	58,06%	57,58%	57,81%
1-2 hodiny	35,48%	37,88%	36,72%
více než 2 hodiny	6,45%	4,55%	5,47%

PH6: Více než 50% dětí si vybírá zájmové aktivity samo.

Hofbauer [8, 62] uvádí, že s rostoucím věkem si děti rozhodují více o svém volném čase. I já se domnívám, že rodiče většinou nerozhodují o výběru zájmových aktivit svých dětí. Téměř všechny děti navštěvují nějaký zájmový kroužek (87,5%). Pouze 12,5% dětí žádný kroužek nenavštěvuje. Převažují sportovní aktivity (tenis, fotbal, basket, plavání, u děvčat tanec, aerobic), dále hra na hudební nástroje (klavír, flétna, kytara, housle), výtvarné kroužky, keramika, vaření, agility, spíše výjimečně uvedlo některé dítě jazykový kroužek, který navíc vybraly rodiče. Jeden chlapec uvedl, že navštěvuje šití. Jak ukazuje tab. č. 9, 89,84% dětí si vybralo zájmový kroužek samo, což potvrdilo moji domněnku. 10,16% dětí vybrali kroužek rodiče, jedná se o jazykový kroužek u obou pohlaví, vaření u dívky a hudební kroužek u chlapce. Většinu dětí vybraný kroužek baví, některé občas a pouze 2,34% dětí nebaví vůbec. Otevřenou podotázkou bylo, co děti dělají ve svém volném čase. Nejčastěji uváděly počítač, tablet, televizi, pobyt venku s kamarády, čtení, kreslení, hraní si, objevil se i termín gaučing, meditace, spánek a jeden jedináček se učí.

Tab. č. 9: Výběr zájmového kroužku

	chlapci	dívky	celkem
sám	87,10%	92,42%	89,84%
vybrali rodiče	12,90%	7,58%	10,16%

PH7: Na více než 50% dětí dohlíží rodiče, jak tráví volný čas.

V dnešní době plné nástrah a rizik si troufám říci, že rodičům není lhostejné, kde, jak a s kým děti tráví volný čas. Jak dohlíží rodiče na docházku dětí do kroužků ukazuje tab. č. 10. Na 49,22% dětí dohlíží rodiče vždy, na 14,06% dětí dohlíží většinou, což potvrzuje moji hypotézu. Na 32,81% dětí dohlíží občas a na 3,91% nikdy. V tab. č. 11 je zaznamenáno, zda děti hlásí rodičům svůj odchod z domu, místo pobytu, návrat. 64,84% dětí musí hlásit rodičům, kdy a kam jdou a kdy se vrátí, což také potvrzuje 7. hypotézu. Většinou se děti hlásí v 21,09%, občas v 13,28% a nikdy v 0,78%.

Tab. č. 10: Dohlíží rodiče na docházku do kroužků?

	chlapci	dívky	celkem
vždy	48,39%	50%	49,22%
většinou	16,13%	12,12%	14,06%
občas	35,48%	30,30%	32,81%
nikdy	0%	7,58%	3,91%

Tab. č. 11: Hlásíš v kolik, a kam jdeš a kdy se vrátíš?

	chlapci	dívky	celkem
vždy	67,74%	62,12%	64,84%
většinou	19,35%	22,73%	21,09%
občas	12,90%	13,64%	13,28%
nikdy	0%	1,51%	0,78%

PH8: Více než 50% dětí je doma spíše trestáno než chváleno.

Během své praxe mezi dětmi jsem častěji svědkem spíše trestání, především v podobě kárání a zákazů. V této části šetření se snažím zjistit, jakým způsobem jsou děti v rodině chváleny a trestány, a která forma je rodiči preferována. Dětem byla položena otevřená otázka, jakou formou jsou doma chváleny. Většinou uváděly pochvalu, dobroty, trávení času u počítače, peníze. Některé děti napsaly pusu, pohlázení, úsměv, zrušení zákazu, volnost. Výjimečně výlet, dobré jídlo. V jednom případě uvedlo dítě, že nemají na odměny peníze, klade je tedy dle mého názoru na vyšší místo v žebříčku hodnot. Jeden jedináček uvedl, že odměna není potřeba. Na otázku, jak jsou děti trestány, jim bylo dáno na výběr několik možností. Domnívala jsem se, že se budou před rodiči třeba bát uvést pravdivě druh trestu. 53,13% dětí je vysvětleno, co udělaly špatně, 31,25% dětí má zakázáno oblíbenou činnost (uváděly počítač, televizi, jít ven s kamarády), 11,72% dětí je pokáráno bez vysvětlení, 6,25% dětí nedostane kapesné a 6,25% dětí uvedlo, že jsou trestány tělesně. Tab. č. 12 ukazuje, zda jsou děti doma spíše chváleny nebo trestány. 54,69% dětí je doma spíše chváleno, čímž se má hypotéza nepotvrdila. 40,63% dětí je chváleno i trestáno a 4,69% dětí je spíše trestáno.

Tab. č. 12: Jsi doma rodiči spíše chválen nebo spíše trestán?

	chlapci	dívky	celkem
spíše chválen	48,39%	60,61%	54,69%
chválen i trestán	48,39%	33,33%	40,63%
spíše trestán	3,23%	6,06%	4,69%

PH9: Méně než 50% dětí nakládá s penězi dle vlastního uvážení.

Domnívám se, že rodiče potřebují mít nad dětmi kontrolu i v oblasti financí a proto převážně rozhodují o užití peněz dětí. 50,78% dětí dostává kapesné pravidelně, 25,78% dětí má kapesné za odměnu a 23,44% dětí nedostává kapesné vůbec. Rodiče kontrolují hospodaření dětí s penězi pravidelně u 17,97% dětí, u 50,78% dětí občas a 31,25% dětí nemá kontrolu rodičů v hospodaření s penězi vůbec. Zda mohou děti kapesné užít, nač chtějí, ukazuje tab. č. 13. 39,84% dětí mohou vždy užít své kapesné nač chtějí a 38,28% dětí mohou kapesné užít dle svého uvážení většinou, proto se tato hypotéza nepotvrdila. Na druhou stranu, ale 31,25 % dětí nemá kontrolu rodičů v hospodaření se svými penězi, a tím by se má hypotéza potvrdila. Bohužel jsem pozdě zjistila chybu v dotazníku u otázky č. 27, kam by patřila ještě odpověď, kapesné nemám, protože ne všechny děti kapesné dostávají. Děti tedy zaškrtnly odpověď nikdy.

Tab. č. 13: Mohou děti použít kapesné, nač chtějí?

	chlapci	dívky	celkem
vždy	51,61%	28,79%	39,84%
většinou	22,58%	53,03%	38,28%
někdy	12,90%	9,09%	10,94%
nikdy	12,90%	9,09%	10,94%

11.7 Shrnutí výsledků

Rodiče jsou dnes často v zaměstnání po celý den, ale u dětí z mého výzkumného souboru je tomu jinak. Nemusí to však znamenat, že jsou tyto rodiče málo vytíženi, nicméně děti jsou doma pod dozorem rodičů. Zajímalo by mne výsledky z výzkumu většího rozměru. Z výzkumu vyplynulo, že starší děti mezi sourozenci nemají doma více povinností než mladší sourozenci, rodiče se tedy snaží být spravedliví

v rozdělení domácích prací. S rostoucím věkem dětem nejspíše povinností přibývá, ale ne v souvislosti s pořadím v narození mezi sourozenci. Ačkoliv se děti podílejí na chodu domácností, pomáhají doma většinou na požádání nebo na příkaz, chybí jim tedy samostatnost a zároveň zodpovědnost. V období pubescence nemají děti školu v oblibě obecně, i v mém výzkumu se toto potvrdilo. Zájmové aktivity si děti volí samy, což je dobře, protože se věnují tomu, co je baví. Rodiče se zajímají o volný čas svých dětí, kde a s kým ho tráví. Z výzkumu vyplynulo, že jsou děti spíše chváleny než trestány, což je dobře, ale v praxi pozoruji něco jiného. S vlastními financemi, většinou v podobě kapesného, si děti mohou dělat, co chtějí, mají tedy v tomto ohledu důvěru rodičů.

12 ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo zmapovat, jaké povinnosti mají děti staršího školního věku v rodinách, vzhledem k věku a pohlaví a také způsob následné kontroly dětí rodiči. Dále pak, jaké mají děti povinnosti s ohledem na přípravu do školy, v oblasti zacházení s financemi a v oblasti trávení volného času. K volbě tématu mě vedl zájem o problematiku povinností dětí, protože je opomíjena a myslím si, že výchova k práci je důležitá součást výchovy.

Cílovou skupinou byly děti staršího školního věku. Věkový rozptyl dětí byl 11-15 let. Oslovila jsem děti v dětské ordinaci v Náchodě, kde jsem v době sběru dat pracovala. Soubor dětí se lišil genderově, etnicky, sociálně. Děti nebylo těžké motivovat ke spolupráci, protože se většinou v čekárně nudily. Výhodou byla i přítomnost rodičů.

Výzkumnou metodou byl dotazník s jednoduchými otázkami. Otázky vycházely z následující osnovy: pohlaví, věk, domácí práce, učení, odměny a tresty (důslednost ve výchově), volný čas (zájmové činnosti), hospodaření s penězi.

Předpokládala, jsem, že děti jsou po příchodu ze školy domů spíše bez dozoru dospělé osoby, což se nepotvrdilo. Když jsou ale rodiče doma, jsou děti pod dohledem a povinnosti nevykonávají samostatně. Starší děti mezi sourozenci mají dle mého názoru více povinností než mladší, ale v mém výzkumném vzorku se tato hypotéza také nepotvrdila. S rostoucím věkem dětem povinností nejspíše přibývá, ale ne v souvislosti s pořadím v narození mezi sourozenci. Děti mají doma dostatek povinností a podílejí se na chodu domácnosti častěji než jednou týdně, ale ne samy od sebe, spíše na žádost nebo na příkaz rodičů. Ačkoli příprava do školy učí děti zodpovědnosti a samostatnosti, učení není u dětí příliš důležité a nevěnují mu příliš času. Děti si vybírají zájmové aktivity samy a s volným časem si mohou nakládat dle svého přání. Rodiče mají zájem o to, co jejich děti dělají ve svém volném čase a mají potřebu kontrolovat, kdy a kam děti jdou, kdy se vrátí. Formou výchovy jsou odměny a tresty, které se liší dle postojů, názorů rodičů. Překvapilo mne, že jsou děti doma spíše chváleny než trestány, protože v praxi vídám spíše opak. S penězi, které děti mají k dispozici většinou v podobě kapesného, nakládají dle svého uvážení, mají tedy důvěru rodičů. Kapesné umožňuje dětem koupit si, co se jim líbí, bez kontroly rodičů. Děti tak mají pocit nezávislosti.

Jsem si vědoma, že validita mého výzkumu je nízká z důvodu nízkého počtu respondentů a lokality jednoho města. Námětem k zamyšlení a případnému pokračování mé práce je, zda by byly výsledky odlišné v rámci šetření ve větším měřítku. V rámci své bakalářské práce a šetření s ní spojené se podařilo potvrdit čtyři stanovené hypotézy a pět hypotéz se nepotvrdilo.

Rodičům bych doporučila zapojit děti do domácích prací již od předškolního věku, kdy mají děti o práci přirozený zájem. Zároveň by rodiče i vychovatelé měli projevit více trpělivosti při zapojení dětí do práce. Ponechaná svoboda při práci rozvíjí tvořivost, která je důležitá pro celý život. Motivací k plnění povinností může být např. dětmi vytvořená tabulka, kde bude zapsáno, co mají za úkol, a kam si budou pod dohledem rodičů sami vyplňovat, co splnily a co ne. Za plnění povinností po dobu jednoho týdne bude následovat odměna dle dohody mezi rodiči a dětmi a za neplnění povinností nějaká sankce. Pro děti staršího školního věku je důležitý pocit dospělosti a ten získají díky samostatnému rozhodování, hospodaření se svým časem a plnění povinností bez dozoru dospělé osoby. Velmi důležité je děti chválit za jakoukoliv pomoc i za snahu.

Závěrem bych ráda uvedla, že děti mají být chráněny před prací škodlivou, nikoliv před prací samotnou. My všichni máme povinnost dát dětem do budoucího života to nejlepší, co máme, tím myslím radostné dětství a přípravu na samostatný a zodpovědný život v dospělosti.

13 SEZNAM PROSTUDOVANÉ A POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

1. DELAROCHE, Patrick. *Rodiče nebojte se říkat ne*. Praha: Portál, 2000. 138s. ISBN 80-7178-441-9.
2. DE SINGLY, Françoise. *Sociologie současné rodiny*. Vyd.1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
3. DUNOVSKÝ, Jiří, EGGERS, Hans. *Sociální pediatrie*. Vyd.1. Praha: Avicenum, 1989. 253s. 08-030-89.
4. ERICSON, Erik. *Dětství a společnost*. Vyd.1. Praha: Argo, 2002. 383s. ISBN 80-7203-380-8.
5. HANZOVÁ, Marie, KODÝM, Miloslav, KREMLIČKOVÁ, Marta. *Práva a povinnosti našich dětí*. Vyd.1. Praha: Victoria publishing, 1995. 107s. ISBN 80-7187-007-2.
6. HAVLÍK, Radomír, KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd.1. Praha: Portál, 2002. 174s. ISBN 80-7178-635-7.
7. HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. Vyd.1. Praha: Portál, 2004. 232s. ISBN 80-7178-888-0.
8. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd.1. Praha: Portál, 2004. 176s. ISBN 80-7178-927-5.
9. LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie*. Vyd.3. Praha: Grada, 1998. 343s. ISBN 978-80-716-9195-2.
10. LANIADO, Nesia. *Děti a peníze*. Vyd.1. Praha: Portál, 2002. 118s. ISBN 80-7178-671-3.
11. LENDEROVÁ, Milena, RÝDL, Karel. *Radostné dětství? Dítě v Čechách 19. Století*. Vyd.1. Praha: Paseka, 2006. 376s. ISBN 80-7185-647-9.
12. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd.1. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
13. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd.1. Praha: Avicenum, 1986. 336s. 08-011-86
14. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

15. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006. 311s. ISBN 80-86429-58-X.
16. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd.1. Praha: Slon, 1996. ISBN 80-85850-75-3.
17. PREKOPOVÁ, Jiřina. *Aby láska v rodinách proudila*. Vyd.2. Praha: Monika Vadasová-Elšíková, 2012. ISBN 978-80-904991-0-2.
18. PREKOPOVÁ, Jiřina. *Malý tyran*. Praha: Portál, 2000. 156s. ISBN 80-7178-485-0.
19. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd.1. Praha: Grada, 2009. 192s. ISBN 979-80-247-3006-6.
20. SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se naše děti správně chovaly*. Vyd.1. Praha: Portál, 2000. 195s. ISBN 80-7178-368-4.
21. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd.1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

ZÁKON O RODINĚ č. 94/1963 Sb.

ZÁKON O SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ č. 359/1999 Sb.

Masarykova univerzita. www.muni.cz. [online]. ©1996-2015 [cit. 2014-02-24].

Dostupné z: <http://muni.cz/research/publications/561954://>

Klíče pro život. www.nidm.cz. [online]. ©2009-2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z:

<http://nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/vyzkumy/cile-a-vystupy/deti-v-ringu-dnesniho-sveta>

Národní registr výzkumů o dětech a mládeži. www.vyzkum-mladez.cz. [online].

©2006 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://vyzkum-mladez.cz/cs/registr>

14 PŘÍLOHA:

Dotazník

Ahoj,

jmenuji se Šárka Hloušková, pracuji tu jako sestřička. Píši bakalářskou práci na téma: Povinnosti dětí staršího školního věku v rodinách, a ty jsi tím, kdo mi může pomoci, vyplněním tohoto dotazníku. Dotazník je zcela anonymní, je zaměřen na zmapování povinností dětí staršího školního věku v rodinách. Dále pak na přípravu do školy, způsob odměňování i řešení negativního chování, způsob trávení volného času a zacházení s financemi. Zdůrazňuji, že veškeré otázky se týkají dítěte staršího školního věku (11-15 let). U každé otázky zaškrtni křížkem tu jedinou možnou odpověď, která se nejvíce blíží tvému názoru. Pokud by ti něco nebylo jasné, obrať se, prosím, na mne. Vyplněný dotazník odevzdej do ordinace. Děkuji ti za ochotu a spolupráci.

1. Kolik je ti let?

2. Jakého jsi pohlaví?

Dívka ☐

chlapec ☐

3. Jsi jedináček nebo máš sourozence?

Jsem jedináček ☐

Mám jednoho sourozence ☐

Mám dva sourozence ☐

Mám více než dva sourozence ☐

4. Pokud máš sourozence, kolikátý jsi v pořadí vzhledem k narození?

První ☐

Druhý ☐

Třetí atd. ☐

5. Když přijdeš ze školy, bývá obvykle některý z rodičů doma?

Ano vždy ☐

Ano většinou ☐

Většinou ne ☐

Nikdy ☐

6. Když přijdeš ze školy domů, jaké máš povinnosti? (rozepiš)

.....
.....
.....

7. Jak často obvykle pomáháš s domácími pracemi?

Každý den ☐

Jednou týdně ☐

Jen víkendu ☐

Nepravidelně ☐

Nikdy ☐

8. Které domácí práce vykonáváš nejčastěji?
(uved' maximálně 3 položky)

Mytí nádobí ☐

Vaření, příprava svačin ☐

Vysávání ☐

Mytí koupelny ☐

Vynášení odpadků ☐

Otírání prachu ☐

Věšení prádla ☐

Nákupy ☐

Práce na zahradě ☐

Jiné ☐ (uved', co doma děláš)

.....
.....
.....
.....

9. Obvykle pomáháš? Sám bez požádání ☐

Na požádání ☐

Na příkaz ☐

10. Uklízíš si vlastní pokoj sám?

Ano vždy ☐

Většinou ano ☐

Většinou ne ☐

Nikdy ☐

11. Kontrolují rodiče, zda jsi splnil domácí práce? Ano vždy ☐
Ano občas ☐
Ne, důvěřují mi ☐
Ne, je jim to jedno ☐
12. Myslíš si, že máš více povinností než tvůj sourozenec/sourozenci? Ano vždy ☐
Ano občas ☐
Ne ☐
13. Píšeš většinou úkoly sám nebo s rodiči? Sám ☐
S kontrolou rodičů ☐
14. Kde se obvykle učíš? Doma ☐
Cestou do školy ☐
Ve škole o přestávkách ☐
Neučím se mimo vyučování ☐
Jinde (uved' kde) ☐
.....
.....
15. Kolik času obvykle věnuješ učení během dne? Méně než 1 hodinu ☐
1-2 hodiny ☐
Více než 2 hodiny ☐
16. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek? Ano ☐ Ne ☐
17. Jestliže ano, uveď jaký.
.....
.....
.....
18. Vybral sis zájmový kroužek sám? Ano ☐
Ne, vybrali mi ho rodiče ☐

19. Baví tě zvolený kroužek, který navštěvuješ? Ano vždy ☐

Ano občas ☐

Ne ☐

20. Dohlíží rodiče na tvoji docházku do kroužků? Ano vždy ☐

Ano občas ☐

Ne, důvěřují mi ☐

Ne, je jim to jedno ☐

21. Co děláš ve svém volném čase?

.....

.....

22. Hlásíš v kolik, a kam jdeš, kdy se vrátíš? Ano vždy ☐

Ano většinou ☐

Občas ☐

Nikdy ☐

23. Vyjmenuj, jak jsi odměňován.

.....

.....

.....

24. Jak jsi doma většinou trestán? Tělesně ☐

Jsem pokárán bez vysvětlení, co bylo špatně ☐

Vysvětlením, co jsem udělal špatně ☐

Zákaz oblíbené činnosti ☐ (rozepiš jaké)

.....

.....

Nedostanu kapesné ☐

Jiné ☐ (rozepiš)

.....

.....

25. Jsi doma rodiči spíše chválen nebo trestán? Spíše chválen ☐
Chválen i trestán ☐
Spíše trestán ☐
26. Dostáváš kapesné? Ano pravidelně ☐
Ano za odměnu ☐
Ne ☐
27. Můžeš kapesné použít, na co chceš? Ano vždy ☐
Ano většinou ☐
Někdy ☐
Nikdy ☐
28. Kontrolují rodiče tvé hospodaření s penězi? Ano pravidelně ☐
Ano občas ☐
Ne nikdy ☐
29. Souhlasíš s tím, že máš doma více povinností, když rodiče nejsou doma? Ano ☐
Ne ☐
30. Jak často jsi po příchodu ze školy doma sám? Každý den ☐
2-3x týdně ☐
Nepravidelně ☐
Výjimečně ☐
Nikdy ☐